

тема:

**Відбувся
V Міжнародний
форум адвокатів
у Берліні
за участю
керівництва
НААУ**

с. 3

**НААУ отримала
міжнародну
нагороду
за захист прав
людини 2022
імені Скотта
Кросбі**

с. 9

**Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за вересень-
жовтень
2022 року**

с. 15

**Історія
адвокатури:
У музей
адвокатури
Івано-
Франківщини
передано
унікальну
правничу
бібліотеку
адвоката
Олекси
Коссака**

с. 63

ЗМІСТ

Новини та події

V Міжнародний форум адвокатів за участю керівництва НААУ відбувся у Берліні	3
Керівництво НААУ обговорило з німецькими колегами стан дотримання принципу верховенства права в обох країнах.....	4
Освітній семінар для українських адвокатів відбувся у Братиславі.....	5
Відбулося засідання CCBE за участю керівництва НААУ.....	6
Веймарський трикутник юристів обговорив питання підтримки України в умовах війни	7
Українські адвокати відвідали захід у Лондоні, організований Юридичним товариством Англії та Уельсу спільно з НААУ	8
Створено робочу групу з напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної практики	8
НААУ отримала міжнародну нагороду за захист прав людини 2022 імені Скотта Кросбі	9
Представник НААУ в Шотландії допомагає українським адвокатам у перекваліфікації та працевлаштуванні.....	10
Відбулася міжнародна конференція «Незалежна адвокатура — опора верховенства права» за участю представника НААУ	11

Адвокатська діяльність

Чи застосовують РРО фізичні особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність?	13
--	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздів В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 P
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Чи сплачують єдиний внесок за себе
ФОП, особи, які провадять незалежну
професійну діяльність, та члени
фермерського господарства у період
воєнного стану в Україні?13

Який режим роботи контролюючих
органів щодо приймання
податкової звітності та інших
документів на час воєнного стану? 14

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та
секцій НААУ за вересень-жовтень
2022 року 15

Цивільні справи

О. Розгон
Практичні аспекти стягнення
додаткових витрат на дитину32

В. Шкварко
Успіх у справі залежить від
правильного визначення кола осіб 41

О. Мурзановська
Купівля об'єктів нерухомості
в Україні іноземцями.....43

Міграційне законодавство

Л. Плівак
Податок від купівлі автомобіля
в Республіці Польща46

Цікава тема

С. Сидоренко
Електронний доказ чи електронний
документ48

Судова практика

Правові позиції Верховного Суду51

Історія адвокатури

У музей адвокатури Івано-
Франківщини передано унікальну
правничу бібліотеку адвоката
Олекси Коссака63

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
31.10.2022 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2022.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

V МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ АДВОКАТІВ ЗА УЧАСТЮ КЕРІВНИЦТВА НААУ ВІДБУВСЯ У БЕРЛІНІ

29-30 вересня 2022 року в столиці Німеччини Берліні відбувся V Міжнародний форум адвокатів.

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова, заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій та секретар РАУ Ігор Колесников представили Національну асоціацію адвокатів на цьому заході.

Лідія Ізовітова зробила доповідь на тему «**Адвокатура в кризові часи**». Під час цієї панелі експерти з США, Північної Африки, Азії та Європи обговорили важливість збереження професійної ролі адвокатів під час політичних змін, національних та міжнародних організацій адвокатів у кризові часи, обмінялися досвідом, кращими практиками та уроками, отриманими, зокрема, в Україні.

Під час своєї доповіді Лідія Ізовітова розповіла, що останні 20 років в Україні відбувалися суцільні політичні зміни з різною амплітудою коливань. Проте навіть в умовах такої політичної нестабільності Національна асоціація адвокатів України вже 10 років діє дуже динамічно і продуктивно, що свідчить про великий прорив у розвитку професії адвокатів. Зокрема, вона відзначила високий рівень диджиталізації в діяльності адвокатури України, як, наприклад: ведення публічного Єдиного реєстру адвоката України в електронній формі; Електронний ордер адвоката; Електронний кабінет адвоката, який дає змогу адвокату сплачувати внески, з'єднатися з су-

дом через систему EASYCON та надає адвокату інші сервіси.

Лідія Ізовітова наголосила, що навіть у складні часи російського збройного вторгнення в Україну, яке приносить стільки горя Україні та її громадянам, адвокатура України продовжує діяти злагоджено і ефективно. Вона розповіла, що одним із головних напрямів діяльності адвокатів у цей період стала експертиза законопроектів, які надходять з парламенту. Адже дуже важливо під час ухвалення законів про обмеження прав громадян не порушити допустимої межі, не порушити баланс. Важливо, щоб під формулою обмеження прав громадян у період воєнного часу не допустити їх знищення. Лише з 24 лютого цього року (період воєнного стану) адвокатура направила до парламенту 18 експертних висновків до різного роду законопроектів.

«Користуючись нагодою, хочу звернутися до адвокатів різних країн і сказати слова подяки за підтримку та благодійну допомогу адвокатам України. Усім адвокатам, усім представникам правничих професій, які особисто надали підтримку для нас у ці дуже важкі місяці та продовжують це робити, ми надзвичайно вдячні та завжди пам'ятатимемо шляхетність і щедрість наших друзів у всьому світі. Солідарність професії, яка завжди була притаманна адвокатам, нині вийшла за межі держав, зміцнила нашу віру в місію адвокатури як захисника прав людини та захисника

кожного адвоката, якого спіткало лихо в цей сумний для нас «час змін», — тепло подякувала пані Ізовітова усім присутнім на завершення своєї промови.

Під час проведення Форуму Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова вручила орден Національної асоціації адвокатів України «Захисник адвокатури» Президенту Федеральної палати адвокатів Німеччини (BRAK) Ульріху Вессельсу.

Цією нагородою НААУ Лідія Ізовітова від імені всієї адвокатської спільноти України висловила вдячність усім адвокатам Німеччини та її керівнику Ульріху Вессельсу за його високу підтримку української адвокатури з перших днів російської збройної агресії проти України.

Ульріх Вессельс є Президентом BRAK з вересня 2018 року. Саме за його участю та допомогою на початку травня 2022 року Федеральне об'єднання вільних професій (BFB), членом якого є BRAK, запустило портал вакансій для українських біженців. Новий портал вакансій для вільних професій пропонує ро-

бочі місця, а також місця для навчання та стажування для українців, які виїхали з України до Німеччини. За допомогою portalу BFB хоче підтримати українських біженців у їхньому новому професійному старті. Представники всіх вільних професій, включаючи адвокатів, можуть пропонувати на порталі вакансії, а також місця для навчання та стажування. Там також міститься інформація та посилання щодо можливості працевлаштування у Німеччині в інших сферах.

КЕРІВНИЦТВО НААУ ОБГОВОРИЛО З НІМЕЦЬКИМИ КОЛЕГАМИ СТАН ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ОБОХ КРАЇНАХ

Після успішного завершення V Міжнародного форуму юристів у Берліні 30 вересня 2022 року Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова, заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій та секретар РАУ Ігор Колесников провели окрему зустріч з Президентом Федеральної палати адвокатів Німеччини (BRAK) Ульріхом Вессельсом та головами регіональних палат адвокатів Німеччини.

Учасники зустрічі обговорили загальний стан дотримання принципу верховенства права в Україні та Німеччині на сьогоднішній день.

Під час цієї зустрічі Лідія Ізовітова щиро подякувала усім присутнім за потужну підтримку українських адвокатів з перших днів війни. Вона повідомила, що від усіх Регіональних палат надійшла відчутна фінансова допомога, яка була передана українським адвокатам

максимально оперативно і в рамках прозорих процедур роботи Опікунської ради НААУ. Також Лідія Ізовітова відмітила, що з Німеччини надійшла найбільша кількість благодійних внесків — 163 юридичні і фізичні особи надіслали фінансову допомогу на підтримку українських колег.

ОСВІТНІЙ СЕМІНАР ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ВІДБУВСЯ У БРАТИСЛАВІ

29 вересня 2022 року за сприяння Словацької адвокатської палати відбувся освітній семінар для українських адвокатів у Братиславі.

Захід відбувався у змішаному офлайн-та онлайн-форматі. Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України Валентин Гвоздій взяв участь у зустрічі онлайн.

Під час вітального слова він висловив сердечну вдячність представникам Словацької адвокатської палати за підтримку та теплий прийом, наданий українським адвокатам у ці важкі для нашої країни часи.

Валентин Гвоздій відзначив негайну реакцію Словацької адвокатської палати на Рекомендацію (ЄС) 2022/554 від 5 квітня 2022 року Європейської Комісії, в якій Європейська Комісія закликала держави-члени вжити конкретних заходів щодо визнання кваліфікації людей, які рятуються від вторгнення Росії в Україну, а також на Рекомендації ССВЕ від 24 червня 2022 року щодо визнання кваліфікації українських адвокатів. Словацька адвокатська палата намагається полегшити доступ до професії, зокрема, відмовляючись від реєстраційного збору (600 євро) для українських адвокатів, які бажають зареєструватися як іноземні юридичні консультанти, не вимагати диплом та інші документи, які не є суворо необхідними за законом, щоб полегшити подання документів; постійно підтримує зв'язок з міністерствами та неурядовими організаціями Словаччини, а також докладає значних зусиль у питанні

організації програм стажування для українських адвокатів та помічників адвокатів.

«Високий рівень професійної підготовки українських адвокатів і безперервний контроль за виконанням вимог про постійне професійне навчання адвокатів неодмінно сприятимуть тому, що представники юридичної сфери Словаччини позитивно оцінять високу кваліфікацію українських адвокатів. Також варто зазначити, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» повністю відповідає практиці країн Європи», — зазначив Валентин Гвоздій.

Під час семінару українські адвокати мали змогу дізнатися надзвичайно цінну та необхідну інформацію, яка неодмінно сприятиме їх працевлаштуванню у юридичному секторі Словаччини, зокрема щодо:

- умов для здійснення адвокатської діяльності в Словаччині;
- порівняння правових систем Словаччини та України;
- актуальних питань статусу українських адвокатів як іноземців;
- тимчасового притулку і податкових питань.

«Впевнена, що для вас важливо практикувати професію адвоката й надалі та знайти в Словаччині роботу, яка буде гідною та змістовною. Сьогоднішній семінар має на меті узагальнити основні умови

здійснення адвокатської діяльності в Словаччині, включаючи актуальні питання, пов'язані зі статусом тимчасового притулку, а також деякі пов'язані з цим податкові питання. Принагідно хочу зазначити, що Словацька адвокатська палата наразі контактує з більш ніж 45 адвокатами, які приїхали до нас з Укра-

їни, і що стосується наших колег, то ми й надалі будемо намагатися йти вам назустріч та допомагати займатися своєю професією поза межами вашого дому — в Словаччині», — запевнила українських адвокатів представниця Фондації Словацької адвокатської палати Олександра Чижмарікова.

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ССВЕ ЗА УЧАСТЮ КЕРІВНИЦТВА НААУ

6 — 7 жовтня у Князівстві Андорра відбулося засідання Ради адвокатів і юридичних товариств Європи (ССВЕ).

Першого дня роботи форуму **заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій** взяв участь у засіданні PECO-Комітету, де розглядалося питання про зміну членського статусу України в ССВЕ. Наша країна, яка мала в цій організації статус спостерігача, після офіційного обрання нею курсу на членство в ЄС має набути статус асоційованого члена, що значно розширить її повноваження у цій впливовій міжнародній організації.

Під час засідання PECO-Комітету заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій представив Звіт про поточний стан справ у роботі адвокатури України під час воєнного стану.

Члени PECO-Комітету прийняли рішення про надання Україні статусу асоційованого члена. Підтримка України PECO-Комітетом є дуже важливою, адже його робота координує, допомагає та надає рекомендації асоційованим членам та членам-спостерігачам, забезпечує обмін думками, досвідом та ідеями щодо організації юридичної професії та функціонування адвокатури, сприяючи верховенству права та доступу до правосуддя. Повноправні асоційовані члени ССВЕ беруть участь у роботі цієї важливої професійної платформи.

6 жовтня 2022 року, **Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій** також взяв участь у **Засіданні Міжнародного комітету ССВЕ з надання юридичних послуг.**

Під час зустрічі особливу увагу було приділено виконанню правничими та адвокатськими товариствами держав-членів ЄС Рекомендації ССВЕ від 24 червня 2022 року з **визнання кваліфікації українських**

адвокатів. Усі присутні відзначили значне зменшення формалізму процесу, засвідчили професійну кваліфікацію спеціалістів багатьох країн та посилення співпраці між адвокатськими і правничими товариствами ЄС, а також між ними та НААУ, включно з її представниками за кордоном, у тому числі шляхом регулярного обміну інформацією.

«Ми надзвичайно вдячні ССВЕ за те, що представники держав-членів ЄС дослухалися до Голови НААУ, РАУ Лідії Ізовітової, яка з перших днів широкомасштабного збройного вторгнення росії в Україну закликала правничі товариства активізувати підтримку українським адвокатам. Рекомендації про визнання кваліфікації українських адвокатів стали результатом нашої плідної співпраці. НААУ докладає значних зусиль для забезпечення доступу нашим адвокатам до здійснення адвокатської діяльності за кордоном. Велику роль для досягнення таких домовленостей відіграють постійні особисті зустрічі та можливість доносити до представників адвокатської професії з-за кордону історію успіху української адвокатури. Слід також відзначити віддану роботу представників

НААУ за кордоном, які працюють на благо наших адвокатів на волонтерських засадах», — зазначив Валентин Гвоздій на засіданні Комітету.

Зокрема, з моменту затвердження Рекомендації ССВЕ у червні 2022 року, багато правничих та адвокатських товариств держав-членів ЄС провели освітні

заходи та семінари для українських адвокатів з питань регулювання здійснення адвокатської діяльності у відповідних країнах та можливостей працевлаштування за кордоном (Колегія адвокатів Словацької Республіки, Юридичне товариство Англії та Уельсу, Федеральна Палата адвокатів Німеччини тощо).

ВЕЙМАРСЬКИЙ ТРИКУТНИК ЮРИСТІВ ОБГОВОРИВ ПИТАННЯ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

21 жовтня в Парижі відбулася **Конференція, організована Веймарським трикутником юристів для обговорення питань дотримання принципу верховенства права** і, зокрема, як можна захистити цей фундаментальний стовп цінностей юридичної спільноти в умовах війни в Україні, та для розроблення механізмів захисту прав українських адвокатів.

Ця організація юристів була створена у листопаді 2019 року Німецькою асоціацією адвокатів (Deutscher Anwaltverein), Паризькою асоціацією адвокатів (L'ordre du barreau de Paris) та Варшавською асоціацією адвокатів (Izba Adwokacka w Warszawie) у форматі Веймарського трикутника з метою об'єднання зусиль для захисту та підтримки верховенства права як одного з основоположних принципів демократичних суспільств, а також просування та підтримки незалежності судової влади та адвокатури в Європі.

У перші дні війни Веймарський трикутник юристів виступив із заявою, в якій різко засуджувалося вторгнення росії в Україну. Організація докладає багато зусиль для надання допомоги українцям: організували партнерські платформи і збір коштів та забезпечили безкоштовні юридичні консультації для біженців.

Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій виступив спікером на Конференції та поділився з присутніми сучасним станом доступу до правосуддя в країні. Він розповів про проблеми, спричинені російським вторгненням в Україну, та виклики, що постали перед правовою системою.

Також учасники Конференції приділили увагу майбутнім перспективам вступу України до ЄС та відповідності законодавства України Директивам ЄС про адвокатуру (Директиви 77/249/ЄЕС та 98/5/ЄС). Зокрема,

Голова Варшавської асоціації адвокатів Микола Петшак поділився досвідом Польщі, який є дуже корисним для України, щодо питання приведення у відповідність законодавства Польщі до законодавства ЄС, особливо в частині правових стандартів.

Валентин Гвоздій розповів, що Національна асоціація адвокатів України активно працює над процесом приведення у відповідність українського законодавства з *acquis communautaire*. Також він наголосив, що на шляху до членства в ЄС адвокатура України з гордістю може констатувати — українське законодавство про адвокатуру повністю відповідає законодавству ЄС, зокрема стандартам Директиви Ради Європейського Економічного Співтовариства 77/249/ЄЕС від 22 березня 1977 року щодо сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг та Директиви 98/5/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 16 лютого 1998 року щодо сприяння постійному здійсненню професії правника в іншій державі-члені, ніж держави отримання професійної кваліфікації.

УКРАЇНСЬКІ АДВОКАТИ ВІДВІДАЛИ ЗАХІД У ЛОНДОНІ, ОРГАНІЗОВАНИЙ ЮРИДИЧНИМ ТОВАРИСТВОМ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ СПІЛЬНО З НААУ

Українські адвокати, які наразі перебувають у Великій Британії внаслідок російської збройної агресії проти України, 26 вересня 2022 року мали змогу відвідати захід, організований Юридичним товариством Англії та Уельсу (Law Society of England and Wales) спільно з Національною асоціацією адвокатів України у Лондоні.

Зустріч відбулася у формі ярмарку вакансій, де українські адвокати змогли зустрітися з представниками юридичних фірм, юридичних департаментів, навчальних закладів та шкіл англійської мови та дізналися більше про доступні для них вакансії та ініціативи, що стало чудовою можливістю налагодити корисні зв'язки з широким колом організацій у юридичній галузі.

Захід також допоміг українським адвокатам зрозуміти регуляторний режим для юристів в Англії та Уельсі та отримати більш чітке уявлення про те, як вони можуть розвинути необхідні навички та отримати подальшу кваліфікацію для покращення своїх кар'єрних перспектив.

Роботодавці, навчальні заклади та школи англійської мови з Великої Британії мали можливість представити свої ініціативи з підтримки українських адво-

катів, почути їхні думки та отримати краще розуміння того, яка підтримка необхідна їм для працевлаштування у Великій Британії, включаючи будь-які конкретні перешкоди, для подолання яких їм може знадобитися допомога.

Національна асоціація адвокатів України, розуміючи, що Велика Британія є однією з юрисдикцій, стосовно якої є особливо великий інтерес в здобутті локальної кваліфікації для українських адвокатів, звернулася до місцевого регулятора юридичної професії SRA (Solicitors Regulation Authority) для досягнення домовленостей щодо спрощення доступу українських адвокатів до професії у Великій Британії.

Як відомо, у Великій Британії для отримання статусу соліситера вимагається здати два іспити: SQE 1 (теоретичні знання з різних сфер права) та SQE 2 (практичні навички). У деяких випадках можливе звільнення адвокатів певної юрисдикції від іспиту чи його частини. НААУ вже отримала анкету, яка знаходиться у процесі заповнення та незабаром буде подана до SRA. Після її розгляду SRA може запровадити таке звільнення від іспиту чи його частини, яке буде поширюватись на всіх адвокатів України.

СТВОРЕНО РОБОЧУ ГРУПУ З НАПРАЦЮВАННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ГОНОРАРНОЇ ПРАКТИКИ

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова Розпорядженням №140 від 7 жовтня 2022 року створила Робочу групу з напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної практики.

Згідно з документом Робочій групі доручено розробити методичні рекомендації з гонорарної політики

адвокатів та інших пов'язаних питань для ухвалення відповідного рішення Радою адвокатів України.

Під час засідання 19 жовтня 2022 були визначені мета та завдання діяльності Робочої групи.

Мета Робочої групи — розробити рекомендації для адвокатів та сформувані розумні орієнтири

в питаннях визначення розміру та отримання винагороди за надану правову допомогу. При цьому рекомендації Робочої групи мають базуватися на принципі свободи договору і захисті прав та інтересів як клієнтів, так і адвокатів. Робоча група не має на меті встановлювати обмеження для адвокатів у питаннях формування гонорару.

Завданнями Робочої групи є:

1. Рекомендаційна та методична допомога адвокатам у питаннях визначення винагороди за надану правову допомогу. Напрацювання різних варіантів, не обмежуючись якими, але з-поміж яких адвокат може обрати найбільш прийнятний для себе варіант врегулювання фінансових питань із клієнтом.

2. Від імені адвокатської спільноти розтлумачити та пояснити суддям, які приймають рішення про відшкодування витрат на правову допомогу, особливості визначення розміру гонорару адвоката, що має призвести до зменшення випадків, коли суди на влас-

ний розсуд зменшують розмір відшкодування витрат на правову допомогу.

3. Роз'яснення клієнтам адвокатів порядку визначення винагороди за надану правову допомогу. Важливим аспектом є також підвищення обізнаності та побудови культури відносин клієнта з адвокатами в питаннях визначення розміру гонорарів та порядку їх оплати.

4. Визначення орієнтирів для врегулювання питань винагороди адвокатів під час воєнного стану в Україні.

«Питання винагороди адвоката за надану правову допомогу має враховувати пропозиції та ідеї всіх адвокатів України. Гонорарні питання стосуються кожного адвоката, саме тому напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної політики є нашою спільною адвокатською метою», — сказав голова Робочої групи НААУ, адвокат **Яків Воронін**.

Для досягнення обумовленої мети просимо адвокатів направляти свої пропозиції на електронну адресу info@unba.org.ua.

НААУ ОТРИМАЛА МІЖНАРОДНУ НАГОРОДУ ЗА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ 2022 ІМЕНІ СКОТТА КРОСБІ

У місті Сент-Джуліанс (Республіка Мальта) Європейська асоціація адвокатів з кримінального права (European Criminal Bar Association) провела конференцію, присвячену ролі захисту прав людини та трансформації європейського судового простору. Національну асоціацію адвокатів України на ній представляв заступник Голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**.

Робота конференції розпочалася з вручення Національній асоціації адвокатів України Нагороди за захист прав Людини імені відомого адвоката-правозахисника Скотта Кросбі.

Вручаючи високу відзнаку НААУ, **Президент ЕСБА Вінсент Асселіно** та **Представник Комітету ЕСБА із захисту прав людини Алексіс Анагностакіс** відзначили надзвичайний героїзм народу України у самовідданий боротьбі з агресором.

Так, Вінсент Асселіно наголосив: «Нагорода Скотта Кросбі, якої удостоєно Національну асоціацію адво-

катів України, є виправданою і цілком заслуженою. ЕСБА схвалює зусилля Національної асоціації адвокатів України з підтримки справедливості в цій зруйнованій війною країні».

Зі свого боку Представник Комітету ЕСБА із захисту прав людини Алексіс Анагностакіс відзначив:

«Вшановуючи країну, її громадян та їхні жертви, ми тепер ніколи не скажемо, що українці воюють як герої! Віднині ми говоритимемо, що ГЕРОЇ воюють як УКРАЇНЦІ! Колосальна та героїчна робота українських адвокатів під час війни надихає і одночасно захоплює нас всіх. Незважаючи на бомбардування, кров та сльози, адвокати та судді досягли успіху в підтримці верховенства права та прав людини під час руйнівної війни. Завдяки їм суди та правова система працюють безперервно. Національна асоціація адвокатів України проявила величезну солідарність не лише з адвокатами, вона допомагала всім стражденним, хто звертався по допомогу. Це була не лише правова допомога, а й допомога продуктами харчування, одягом, медикаментами і фінансами. Саме тому нагорода вручається цього року героям адвокатської професії. Ваша перемога — це наша перемога! Премія названа на честь нашого друга і колеги Скотта Кросбі, який залишив цей світ 2020 року. Для нього права людини завжди були на першому місці і, якби він був сьогодні з нами, переконаний, він був би з українцями і боровся за права людини в Україні!»

Приймаючи нагороду від імені НААУ, Валентин Гвоздій відзначив, що «ця Нагорода є високою оцінкою роботи всіх адвокатів України, які відстоюють верховенство права та виборюють мир в Україні. Від імені всіх українських адвокатів щиро дякую міжнародній адвокатській спільноті за постійну підтримку

в цей непростий час. Війна в Україні вбиває наших громадян, руйнує і нищить наші оселі, інфраструктуру і культурну спадщину. Зараз у адвокатів України чимало роботи. Багато з нас боронять Україну на фронті, а ті, хто в тилу, надають безоплатну правову допомогу громадянам, дітям, які залишилися без батьків або допомагають з пошуком батьків. Ми допомагаємо військовослужбовцям. Наша згуртованість і відданість професії стала сьогодні нашим фронтом! Погоджуюся з Алексісом Анагностакісом, який сказав, що 2023 року ми проведемо вручення Премії з прав людини імені відомого адвоката-правозахисника Скотта Кросбі в Україні — у вільній і мирній Україні. Переконаний, що так і буде!», — наголосив Валентин Гвоздій.

ПРЕДСТАВНИК НААУ В ШОТЛАНДІЇ ДОПОМАГАЄ УКРАЇНСЬКИМ АДВОКАТАМ У ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

Представник НААУ в Шотландії (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) **Олександр Черних** провів низку заходів, спрямованих на підтримку адвокатів, що виїхали до цієї країни під час широкомасштабної війни в Україні.

Так, разом з Юридичним товариством Шотландії (Law Society of Scotland) було організовано методичну та організаційну допомогу адвокатам задля їх адаптації

та перекваліфікації відповідно до вимог законодавства країни перебування.

Створено базу українських адвокатів з метою допомоги їм у працевлаштуванні, надано можливість безкоштовно користуватися юридичними бібліотеками Единбургу та Глазго.

Вдалося оперативно налагодити взаємодію з отримання підтвердних документів з НААУ щодо статусу

адвоката в Україні для подальшого внесення їх до реєстру соліситерів Шотландії.

Для отримання консультацій та підтримки українські адвокати можуть звертатися за електронною адресою: ua-sc@mail.unba.org.ua.

Британська юридична спільнота надає можливість українським адвокатам пройти безкоштовний курс юридичної англійської.

Офіційний представник НААУ в Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії Олександр Черних повідомляє, що британ-

ська юридична спільнота підтримує українських адвокатів і надає можливість підвищення знань та кваліфікації.

Так, Британський юридичний центр спеціально для українських адвокатів, що перебувають у UK, пропонує безкоштовний курс юридичної англійської.

Для реєстрації на безкоштовний курс адвокати можуть зв'язатися з Британським юридичним центром та зареєструватися безпосередньо за електронною адресою rb@british-legal-centre.com або звернутися до офіційного представника НААУ ua-sc@mail.unba.org.ua.

ВІДБУЛАСЯ МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «НЕЗАЛЕЖНА АДВОКАТУРА — ОПОРА ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА» ЗА УЧАСТЮ ПРЕДСТАВНИКА НААУ

Представник НААУ, керівник Центру досліджень адвокатури і права, проректор Вищої школи адвокатури Ірина Василик взяла участь у Міжнародній конференції «Незалежна адвокатура — опора верховенства права». Захід проходив у Кракові (Республіка Польща) в рамках **Першого Міжнародного Форуму адвокатури** під патронатом Президента Найвищої Ради адвокатів Польщі Пшемислава Росаті.

У конференції взяли участь понад 100 делегатів в очному та близько 100 в онлайн-форматі. Серед них були представники органів самоврядування судів та інших самоврядних та неурядових організацій, адвокати з всієї Польщі, а також іноземні гості, які представляли палати адвокатів різних країн, зокрема Іспанії, Німеччини, **Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії**, Норвегії, Франції, а також представники Федерації Європейських Адвокатур FBE і UIA.

Основною темою конференції було обговорення питань незалежності адвокатури. Представники різних країн ділилися своїм досвідом і викликами, з якими їм доводиться стикатися у ході роботи задля збереження незалежності адвокатського самоврядування від держави. Представники всіх рад адвокатів країн, які взяли участь у конференції, наголошували, що незалежних

адвокатів контролювати може тільки незалежна палата адвокатів, що необхідно роз'яснювати політикам та суспільству.

Учасники форуму з Японії, США, Туреччини, Лівану, які брали участь у його роботі в онлайн-форматі, особливий акцент у своїх виступах робили на роз'ясненні цієї тези для політиків та високопосадовців.

У другій панелі конференції «Незалежна адвокатура під час війни і гуманітарної кризи» представники адвокатур багатьох країн поділилися власним досвідом допомоги українським адвокатам та громадянам нашої країни від початку війни. Центром

такої міжнародної та європейської допомоги став Краків, саме звідси вона надходить до всієї України. Великий інтерес викликала доповідь Ірини Василік, яка презентувала українську адвокатуру. Під час виступу вона подякувала адвокатам всіх країн за допомогу Україні під час війни, привітала Краківську Раду Адвокатів з 160-річним ювілеєм і зачитала вітального листа від керівництва НААУ — Голови НААУ, РАУ Лідії Ізовітової та заступника Голови НААУ, РАУ Валентина Гвоздія. У листі було висловлено величезну подяку Краківській раді адвокатів та всім польським адвокатам, які надали величезну моральну і матеріальну допомогу своїм українським колегам.

Учасники конференції з різних країн Європи та світу, всі представники палат адвокатів висловили свою солідарність та підтримку Україні, а також поділилися планами продовження надання нашій країні допомоги.

Так, Брюссельська рада адвокатів має надіслати тимчасові будинки для українських адвокатів, які втратили житло під час воєнних дій. Після закінчення війни їх планується використовувати для створення правничих бібліотек. Разом з тим буде закуплено і передано Україні карети швидкої допомоги.

Ради адвокатів різних країн продовжать проводити професійне навчання українських адвокатів, які перебувають на їхній території, а також вивчення англійської мови для всіх адвокатів України.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

**гаряча лінія працює цілодобово*

ЧИ ЗАСТОСОВУЮТЬ ПРО ФІЗИЧНІ ОСОБИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ НЕЗАЛЕЖНУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ?

Головне управління ДПС у м. Києві повідомляє, що фізичні особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, мають право не застосовувати реєстраторів розрахункових операцій при здійсненні готівкових та/або безготівкових розрахунків.

Відповідно до преамбули Закону України від 06 липня 1995 року № 265/95-ВР «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» (у редакції Закону України від 02 грудня 2010 року № 2756-VI), дія цього Закону поширюється на усіх суб'єктів господарювання та їх господарські одиниці, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі.

Встановлення норм щодо незастосування реєстраторів розрахункових операцій у інших законах, крім Податкового кодексу України, не допускається.

Водночас нормами ст. 178 ПКУ, якою визначено порядок оподаткування фізичних осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, не передбачено обов'язкового застосування реєстратора розрахункових операцій при здійсненні готівкових та/або безготівкових розрахунків такими платниками податку.

Роз'яснення розміщене 12 жовтня 2022 року на офіційному вебсайті Головного управління ДПС у м. Києві за посиланням URL : kyiv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/622907.html.

ЧИ СПЛАЧУЮТЬ ЄДИНИЙ ВНЕСОК ЗА СЕБЕ ФОП, ОСОБИ, ЯКІ ПРОВАДЯТЬ НЕЗАЛЕЖНУ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ТА ЧЛЕНИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ?

Коротка відповідь:

Тимчасово, з 01 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану, фізичні особи — підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність, та члени фермерського господарства, мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе.

При цьому положення абзацу другого п. 2 частини першої ст. 7 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо таких періодів для таких осіб не застосовується.

Такими особами розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюється за вищезазначений період, в якому єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався.

Повна відповідь:

Відповідно до частини першої ст. 4 Закону України від 08 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», із змінами та доповненнями (далі — Закон № 2464), платниками єдиного внеску

на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі — єдиний внесок) є:

фізичні особи — підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування (п. 4 частини першої ст. 4 Закону № 2464), фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме наукову, літературну, артистичну, художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності (п. 5 частини першої ст. 4 Закону № 2464),

члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах (п. 5 прим. 1 частини першої ст. 4 Закону № 2464).

Згідно з абзацом першим п. 2 частини першої ст. 7 Закону № 2464 єдиний внесок нараховується для платників, зазначених у пп. 4 (крім фізичних осіб — підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування), 5 та 5 прим. 1 частини першої ст. 4 Закону № 2464, — на суму доходу (прибутку), отриманого від їх діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою

за розмір мінімального страхового внеску за місяць, у якому отримано дохід (прибуток).

У разі якщо таким платником не отримано дохід (прибуток) у звітному періоді або окремому місяці звітного періоду, такий платник має право самостійно визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановленої Законом № 2464. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску (абзац другий п. 2 частини першої ст. 7 Закону № 2464).

Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» внесені зміни до розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464.

Так, згідно з абзацом першим п. 9 прим. 19 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464 тимчасово, з 01 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом

дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану, особи, зазначені у пп. 4, 5 та 5 прим. 1 частини першої ст. 4 Закону № 2464, мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе. При цьому положення абзацу другого п. 2 частини першої ст. 7 Закону № 2464 щодо таких періодів для таких осіб не застосовується.

При цьому такими особами розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюється за період, в якому відповідно до абзацу першого п. 9 прим. 19 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464 єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався (абзац другий п. 9 прим. 19 розд. VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2464).

Відповідь розміщена на Загальнодоступному інформаційно-довідковому ресурсі Державної податкової служби України за посиланням URL : zir.tax.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&id=30685.

ЯКИЙ РЕЖИМ РОБОТИ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРИЙМАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ІНШИХ ДОКУМЕНТІВ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ?

Державна податкова служба України (далі — ДПС) працює в оперативному режимі (окрім центрів обслуговування платників) та продовжує забезпечувати ведення обліку податків, зборів, платежів та єдиного внеску з метою наповнення бюджету.

Інформаційно-довідкові послуги та консультації платники можуть отримати у Контакт-центрі ДПС за тел.: 0-800-501-007 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів).

Громадяни, які перебувають за межами України, мають можливість зателефонувати до Контакт-центру зі стаціонарного або мобільного телефону за номером: +380 44 454 16 13.

У територіальних органах ДПС працюють «гарячі лінії» для надання консультацій платникам податків tax.gov.ua/data/files/266745.docx.

Електронні сервіси ДПС та Електронний кабінет працюють, але з певними обмеженнями, що зумовлено необхідністю захисту прав платників.

Згідно з п.п. 69.18 п. 69 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI, зі змінами та доповненнями, тимчасово, на період до припинення або скасування

воєнного стану на території України, з метою захисту прав платників, збереження та захисту даних, надання електронних сервісів та приймання електронних документів від платників податків здійснюються у робочі дні з 8 до 18 години.

Про особливості роботи електронних сервісів можна дізнатись за посиланням: tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576184.html.

Для зручності, комфортності платників податків в умовах дії правового режиму воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», зі змінами та доповненнями, сервісне обслуговування платників податків (платників єдиного внеску), зокрема надання адміністративних послуг, виконання інших функцій сервісного обслуговування здійснюється органами ДПС незалежно від місця обліку платника податків.

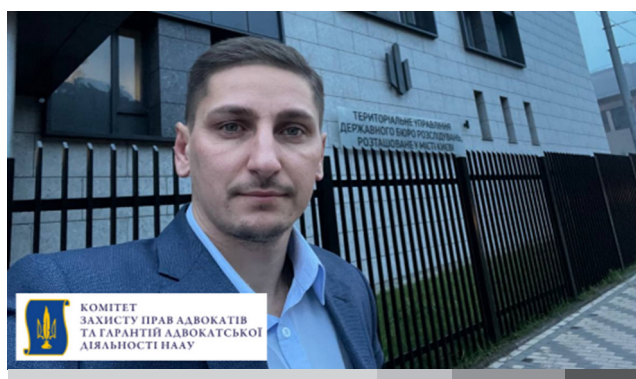
Відповідь розміщена на Загальнодоступному інформаційно-довідковому ресурсі Державної податкової служби України за посиланням URL : zir.tax.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&id=30639.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ВЕРЕСЕНЬ-ЖОВТЕНЬ 2022 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Комітету надійшло повідомлення про те, що Головним слідчим управлінням СБ України здійснюється розслідування у кримінальному провадженні, під час якого виникла необхідність у проведенні двох обшуків за адресами місця роботи та проживання адвоката.

22 вересня два члени чергової групи представників Комітету — Артем Захаров та Денис Ломанов, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибули на місця проведення слідчих (розшукових) дій.

Обшук за місцем проживання адвоката відбувся без порушення професійних прав чи гарантій. У процесі проведення слідчої дії за адресою місцезнаходження офісу було вилучено мобільний телефон адвоката. Заперечення були внесені в протокол. Адвокатські дос'є та документи, що містять інформацію з адвокатською таємницею, не вилучалися.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/2B8qHqt.

Комітету надійшли повідомлення, що Головним слідчим управлінням Державного бюро розслідувань, слідчими групами та прокурорами Київської міської прокуратури планується проведення семи обшуків

за адресами здійснення професійної діяльності та проживання адвокатів у двох кримінальних провадженнях.

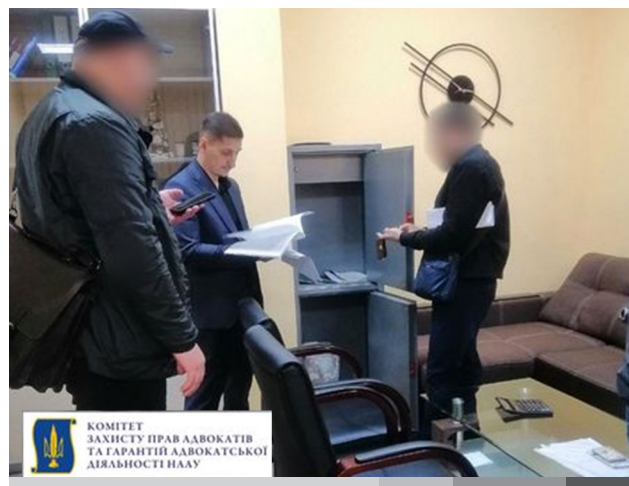
27 вересня два члени чергової групи та вісім представників Комітету — Олександр Левадний, Віталій Наум, Сергій Наум, Юрій Юрченко, Оксана Штельмашенко, Артем Бойко, Денис Чередниченко, Денис Ломанов, Руслан Кульшенко та Марк Герасименко, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року вирушили на місця подій.

Частина обшуків відбулась без порушення адвокатської таємниці та норм КПК. На слідчих (розшукових) діях, де були спроби порушити професійні права чи гарантії, Комітет відстоював колег.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/BB8wtwG.

Комітету надійшло повідомлення, що Слідчим відділом УП ГУНП в м. Києві проводиться досудове розслідування матеріалів кримінального провадження за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 190 КК України, та планується проведення обшуку в помешканні адвоката.

28 вересня три члени чергової групи представників Комітету — Левадний Олександр, Наум Віталій

та Наум Сергій, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року вирушили на місце подій.

Обшук відбувся без порушення адвокатської таємниці та професійних гарантій.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/SB8wjXu.

Комітету надійшло повідомлення, що Головним слідчим управлінням Національної поліції України здійснюється досудове розслідування в кримінальному провадженні за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК України. У рамках цього провадження планується проведення двох обшуків за адресами здійснення професійної діяльності та проживання адвоката.

29 вересня три члени чергової групи представників Комітету — Левадний Олександр, Наум Віталій, та Наум Сергій, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року вирушили на місце подій.

Обшуки відбулись без порушення адвокатської таємниці та норм КПК.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/BB8wlQX.

5 жовтня Комітету надійшло повідомлення, що слідчими Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань у рамках кримінального провадження буде здійснюватися 5 невідкладних обшуків за місцем здійснення професійної діяльності та проживання адвокатів.

Три члени чергової групи та два представники Комітету — Клочков Володимир, Дзюбенко Сергій, Герасименко Марк, Ємельянов Володимир та Гудзєра Тарас, за підтримки члена команди Координатора комітетів НААУ — Федірка Віталія, з метою забезпечення гарантій, передбачених в статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року вирушили на місце подій.

У процесі проведення слідчих (розшукових) дій інформація з адвокатською таємницею не вилучалась. Зауваження представників Комітету щодо дотримання норм Кримінального процесуального кодексу України

були відображені у письмовому вигляді додатками до протоколу обшуку.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/AB8edqq.

Комітету надійшло повідомлення про те, що Головним управлінням Національної поліції України на підставі ухвали Броварського міськрайонного суду Київської області заплановано проведення обшуку за адресою проживання адвоката в місті Києві.

6 жовтня член чергової групи представників Комітету — Чередниченко Денис, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибув на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

У процесі проведення обшуку було вилучено мобільний телефон адвоката та документи, які містять інформацію з адвокатською таємницею. Заперечення були внесені в протокол обшуку. Окрім цього, Комітет очікує на офіційне звернення адвоката та буде вживати відповідні заходи щодо захисту професійних гарантій в рамках своєї компетенції.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/qB8eHdO.

18 жовтня Комітету надійшло повідомлення, що Головним слідчим управлінням Національної поліції

України планується проведення обшуку за адресою здійснення професійної діяльності адвоката.

Два члени чергової групи представників Комітету — Піліпенко Дмитро та Юрченко Олег, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року, вирушили на місце подій.

Прибувши за адресою, представники Комітету виявили несподіванку. Незважаючи на те, що адреса була внесена у Єдиний реєстр адвокатів України, місця здійснення професійної діяльності адвоката не виявлено та, очевидно, його там ніколи не було.

Комітет зауважує, що слідкування за актуальністю та правдивістю інформації у Єдиному реєстрі адвокатів України є прямим обов'язком самого адвоката.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/FB8rrbw.

Комітету надійшло повідомлення про те, що слідчими Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань здійснюється розслідування у кримінальному провадженні, під час якого виникла необхідність у проведенні двох обшуків за адресами місця здійснення професійної діяльності адвокатів.

Три дні правоохоронці переносили проведення обшуків у зв'язку з повітряними тривогами, однак заплановані заходи все-таки відбулись.

20 жовтня два члени чергової групи представників Комітету — Євген Пеліхос та Олег Юрченко, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адво-

катуру та адвокатську діяльність», прибули на місця проведення слідчих (розшукових) дій.

У процесі проведення слідчої дії було вилучено мобільний телефон адвоката. Заперечення були внесені в протокол. Адвокатські дос'є та документи, що містять інформацію з адвокатською таємницею, не вилучались.

Комітет очікує звернення колеги для подальшого реагування та допомоги.

Посилання на публікацію: URL: <https://cutt.ly/tB8rz3O>.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

22 вересня Розпорядженням Голови НААУ, РАУ № 130 Головою Комітету з питань адвокатської етики НААУ призначено адвоката **Олексія Малавацького**.

Олексій Малавацький отримав свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю у 2003 році, а у 2015 році його призначили членом Вищої ради юстиції, де він працював на посаді секретаря секції з питань призначення суддів на посади та звільнення їх з посад. Після реорганізації ВРЮ увійшов до складу першої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя. Із січня 2020 року по січень 2022 року обіймав посаду заступника Голови Вищої ради правосуддя.

Адвокат, здійснює активну наукову діяльність у сфері права, кандидат юридичних наук. У 2015 році отримав почесне звання «Заслужений юрист України», а 2016 року був нагороджений орденом «Видатний адвокат України».

Раніше очолював Комітет з питань незалежності правосуддя та судової влади НААУ.

«Етика — це розуміння відмінності між тим, що ви маєте право робити, і тим, як вчиняти вірно», —

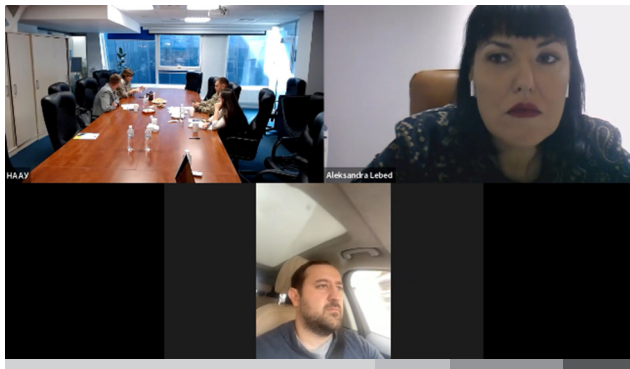
зазначив Голова Комітету з питань адвокатської етики.

За його словами, моральними рисами адвоката має бути об'єктивність, глибока повага до закону та інтересів правосуддя. Відродження професійної моралі та культури — головний рушій для сучасної адвокатури, що є метою органів адвокатського самоврядування.

Діяльність Комітету з питань адвокатської етики НААУ має важливе значення та потребує максимальної актуалізації та активізації у напрямі впровадження, дотримання та удосконалення Правил адвокатської етики.

Раніше Комітет з питань адвокатської етики очолював адвокат **Андрій Циганков**.

30 вересня у НААУ відбулося засідання Комітету. Новопризначений Голова Комітету **Олексій Мало-вацький** познайомився з членами Комітету та обговорили необхідність проведення аналізу усіх звернень до Комітету за 2022 рік та проведення членами Комітету заходів з адвокатської етики для підвищення

кваліфікації адвокатів. Також обговорювалось питання щодо можливості підготовки висновків від Комітету щодо адвокатів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та виступили на підтримку ворога з метою подальшого ініціювання питання щодо позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

КОМІТЕТ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

7 жовтня Розпорядження Голови НААУ, РАУ № 139 Голову Комітету Олексія Ющенко призначено Головою Робочої групи НААУ з розробки рекомендації з визначення часу ознайомлення адвоката з матеріалами

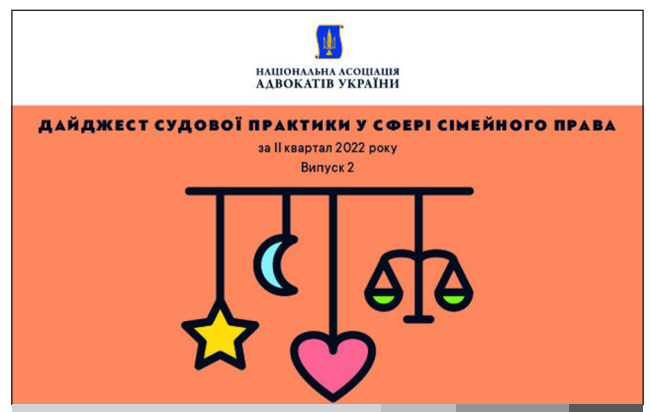

судової справи. Їй доручено розробити методичні рекомендації з питань визначення часу, протягом якого захисник має фізичну змогу ознайомитися з матеріалами судової справи для ухвалення відповідного рішення Радою адвокатів України.

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА

Комітет підготував **Дайджест судової практики у сфері сімейного права за II квартал 2022 року**. У збірнику відображено *правові позиції Верховного Суду у справах щодо:*

- поділу майна подружжя;
- стягнення аліментів;
- визначення місця проживання дитини;
- визначення походження дітей;
- позбавлення та поновлення батьківських прав;
- видання обмежувальних приписів.

Крім того, у дайджесті зібрано *актуальні зміни до законодавства* про збільшення мінімального розміру аліментів, законного представництва деяких категорій дітей під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні, утворення Координаційного штабу

з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану тощо.

Також дайджест містить *перелік наукових дисертацій* про фактичні шлюбні відносини, участь дитини у цивільному процесі, захист і забезпечення прав дитини в умовах військових дій тощо.

Детальніше з напрацюваннями Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/FBGSMiP.

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані:

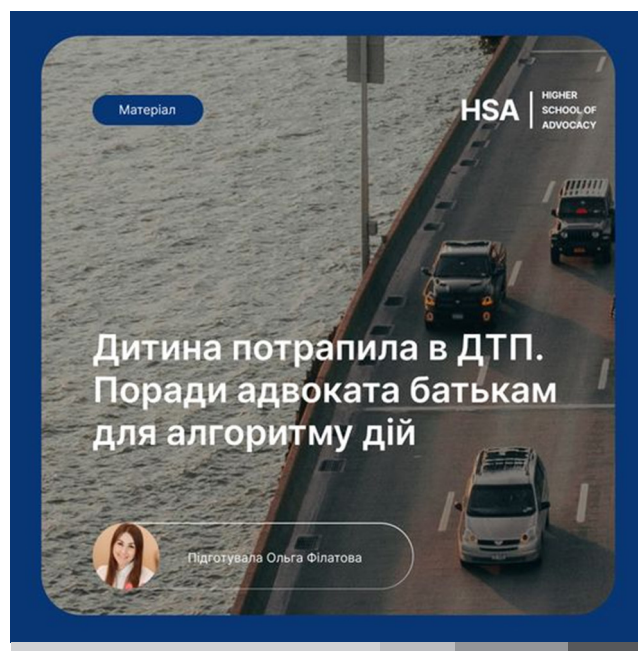
1) статті членів Ради:

— «Ухилення від експертизи та перешкода ексгумації — як суд встановлює батьківство» (стаття у виданні «Закон і Бізнес» за результатами вебінару **Ольги Семенюк** у США). Перегляд: URL: cutt.ly/pBGKaMq.

— «Дитина потрапила в ДТП. Поради адвоката батькам для алгоритму дій» (автор: **Ольга Філатова**). Перегляд: URL: cutt.ly/IBGKn9o.

— Зміна черговості одержання права на спадкування із судом та без (стаття у виданні «Закон і Бізнес» за результатами вебінару **Ганни Гаро** у США). Перегляд: URL: cutt.ly/OBGL5Mc.

— Як українцям розірвати шлюб через консульство України: що потрібно знати та куди звертатися? (автори: **Ганна Гаро** та **Марина Вітліна**). Перегляд: URL: cutt.ly/IBG0e56.

2) відповіді членів Ради Комітету на питання адвокатів:

— **відповідає Ольга Семенюк:** Батько написав заяву на очне навчання дітей, а мама на онлайн. В договорі про утримання дітей права і обов'язки прописані порівну, тиждень діти з батьком тиждень з матір'ю, як краще вийти з такої ситуації. Відповідь: URL: cutt.ly/IBGDdpq.

— **відповідає Інна Скузь:** Подано позов про розірвання шлюбу. Призначено склад суду. Між чоловіком та дружиною спору про поділ майна і питань щодо дітей немає. Як максимально пришвидшити прийняття судового рішення? Чоловік та дружина перебувають за кордоном. Відповідь: URL: cutt.ly/aBGDB4i.

— **відповідає Людмила Гриценко:**

1. Чи можливе встановлення батьківства особи, яка померла, без ексгумації? Відповідь: URL: cutt.ly/WBGD7DM.

2. Чи буде малюнок дитини належним доказом у справі, висновки про обставини на малюнку є припущенням? Відповідь: URL: cutt.ly/WBGF9n0.

3. Чи можна в одному позовному провадженні встановлювати факт спільного проживання однією сім'єю без укладення шлюбу, визнавати право на спадщину та зміну черговості з четвертої на першу чергу? Відповідь: URL: cutt.ly/GBGKNRE.

— **відповідає Тетяна Водоп'ян:** Мати — гр. України, батько — Великобританії. Дитина має обидва громадянства. Батьки розлучені, наразі всі в Англії. В Україні відкрите провадження з визначення місця проживання дитини з матір'ю. Чи може батько подати аналогічний позов в Англії і чи наявність провадження в суді в Україні якось перешкодить розгляду спору в Англії? Відповідь: URL: cutt.ly/DBGKDFB.

— **відповідає Анжеліка Архіпова:**

1. Жінка (громадянка Білорусі) розлучилася з чоловіком (громадянином України) у липні 2022 року у Мінську. Чоловік постійно проживає в Україні з 2019 р. Шлюб був укладений в Україні. Дитина — громадянин Білорусі. Раніше сім'я проживала у Білорусі. Питання в тому, як зареєструвати розлучення в органі ДРАЦС, оскільки держави у стані війни. Рішення суду отримати в Білорусі не уявляється можливим, копія неякісна, апостилю проставити неможливо. Відповідь: URL: cutt.ly/PBGLuH9.

2. Якщо дружина — українка і проживає в Україні, а чоловік — іноземець і проживає у своїй країні (говоримо про Польщу), то ми застосовуємо наше

законодавство, згідно з яким маємо подати позов за місцем реєстрації відповідача. Який порядок звернення в Україні, якщо відповідач тут не проживає і не проживав? Відповідь: URL: cutt.ly/kBGLjG8.

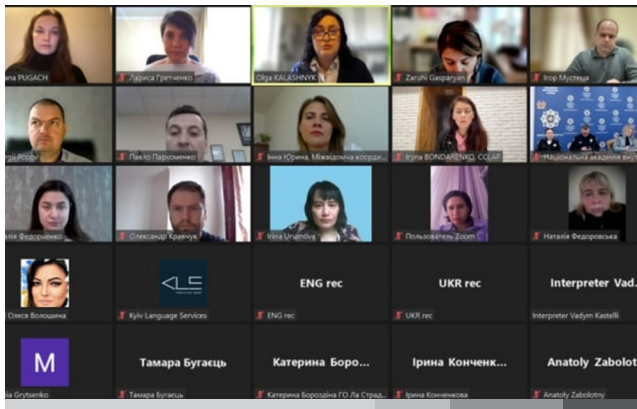
— **відповідають Ганна Гаро та Світлана Кухарук:** Чи прийме суд до розгляду позовну заяву про розірвання шлюбу без оригіналу свідоцтва про шлюб? Чи можна такі позови подавати через електронний суд? Відповідь: URL: cutt.ly/qBGLEXD.

— **відповідає Марія Менджул:** Чи входять борги за комунальні послуги до спільного майна подружжя при поділі майна? Відповідь: URL: cutt.ly/DBGLJ7I.

— **відповідає Тетяна Кондратенко:** Як визначити місце проживання дитини, якщо реєстрація всіх членів в одній квартирі? Прошу висловити Вашу думку? Відповідь: URL: cutt.ly/JBGLB1i.

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

20 жовтня Голова Комітету **Ганна Колесник**, її заступниця **Тетяна Гнатюк** та заступниця Голови Комітету з сімейного права НААУ **Лариса Гретченко** взяли участь в онлайн-зустрічі, організованій Офісом Ради Європи в Україні спільно з Офісом Генерального прокурора України, з нагоди презентації Керівних принципів та методик документування порушень прав дитини внаслідок сексуального насильства.

Керівні принципи розроблені з метою надання представникам правоохоронних органів, суддям, адвокатам інструментарію з документування порушень прав дитини, пов'язаних із сексуальним насильством.

У процесі зустрічі міжнародними та національними експертами Ради Європи представлено тематичні роз'яснення й наголошено на покладених в їх основу міжнародних стандартах і базовому конвенційному

принципі забезпечення найкращих інтересів дитини. Доповідачами висвітлені питання захисту прав постраждалої дитини та/або дитини — свідка при досудовому розслідуванні злочинів сексуального характеру та судовому розгляді, а також роль і відповідальність держави й виклики, які постають у цій сфері.

Варто відзначити, що ця зустріч та представлені Керівні принципи є послідовним кроком у забезпеченні ефективної реалізації існуючих обов'язкових універсальних і європейських стандартів захисту та забезпечення прав дітей, які постраждали від злочинів сексуального насильства.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

3 жовтня відбулося чергове засідання Комітету. На зустрічі презентували звіт про діяльність за III квартал 2022 року та обговорили організаційні питання та план роботи Комітету на 4 квартал.

Зібрання ухвалило рішення:

— організувати і провести відзначення *30-річчя Основ законодавства України про охорону здоров'я* (18 листопада 2022 р.);

— провести низку заходів у регіонах із залученням членів Ради та регіональних представників Комітету, приурочених до *Дня прав людини*, який відзначається 10 грудня.

Традиційно участь у засіданні взяла зовнішній експерт — президент Всеукраїнської асоціації індивідуальної психології, член NASAP, психотерапевт, судовий експерт-психолог **Зоряна Кошулинська**. Вона виступила з доповіддю «Психологічна стійкість в умовах війни. Вплив жайх війни на поведінку дітей та підлітків», яка викликала значний інтерес присутніх.

Комітет спільно з кафедрою медичного права ФПДО Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Львівським торговельно-економічним університетом, Науково-дослідним інститутом державного будівництва і місцевого самоврядування (Львівська лабораторія прав людини та громадянина) та ГО «Фундація медичного права та біоетики України» підготували **збірник статей наукових читань «Медичне право України: історичні аспекти, новітні тенденції та перспективи розвитку»**, присвячених пам'яті Гладуна Зіновія Степановича.

Наукові читання відбулися 11 липня 2022 року.

У збірнику вміщено:

- спогади членів родини, друзів і колег про Зіновія Степановича Гладуна (12.04.1950 — 11.07.2021);
- спектр питань медичного права, пов'язаних з реформуванням системи охорони здоров'я і формуванням державної політики в цій царині, а також з COVID-19, трансплантацією, евтаназією, протестом сумління;

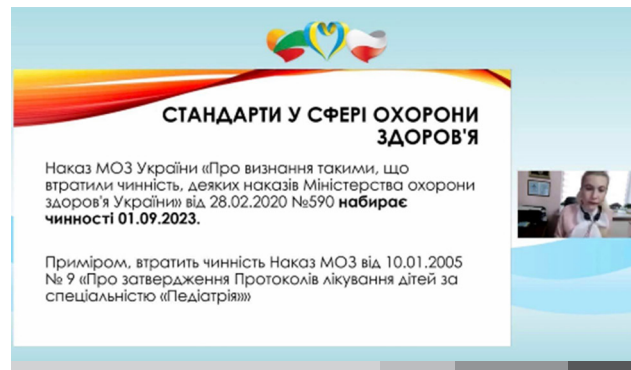
- актуальні питання в умовах воєнного часу;
- новельну практику Європейського суду з прав людини та Верховного Суду у провадженнях за ст. 140 Кримінального кодексу України.

Посібник буде корисним для наукових та науково-педагогічних працівників, студентів юридичних і медичних закладів вищої освіти, широкого кола практикуючих юристів та працівників системи охорони здоров'я, а також інших фахівців, сферою професійних інтересів яких є медичне право та охорона здоров'я.

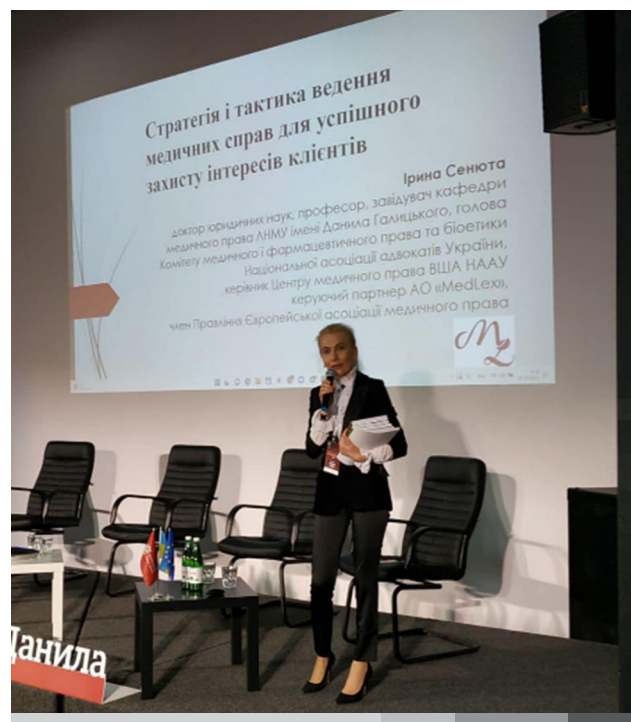
Детальніше з напрацюваннями можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/9BNjebZ.

АКТИВНОСТІ ЧЛЕНІВ КОМІТЕТУ

1 жовтня **Ірина Сенюта** та **Христина Терешко** виступили як доповідачі на 6-му Міжнародному педіатричному конгресі «Здоров'я дитини», організованому Українською академією педіатрії. Ірина Сенюта висвітлила тему «Правові поради педіатру для безпечного провадження медичної практики». Христина Терешко виступила з доповіддю на тему «Трудові гарантії медичних працівників в нових умовах».

7 жовтня **Ірина Сенюта** провела майстер-клас для адвокатів на тему «Стратегія і тактика ведення медичних справ для успішного захисту інтересів клієнта». Захід відбувся в рамках Прикарпатського юридичного форуму УКД.

7 жовтня Розпорядженням Голови НААУ, РАУ створено робочу групу з напрацювання методичних рекомендацій щодо визначення часу, протягом якого захисник має можливість ознайомитись із матеріалами справи. До робочої групи включено голову Комітету — **Ірину Сенюту**.

12 жовтня **Ірина Сенюта** взяла участь у засіданні Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів щодо доцільності включення до порядку денного сесії Верховної Ради України проєкту Закону про внесення змін та доповнень до деяких законів України з метою забезпечення прав учасників війни на біологічне посттравматичне батьківство/материнство.

Ірина Сенюта та **Оксана Міськів** беруть активну участь у волонтерському русі «Адвокат ЗСУ». За звітний період адвокатами підготовлено низку консультацій.

Публікації членів Комітету

1. Сенюта І. Я. Актуальні питання прав людини у сфері надання медичної допомоги крізь призму новельної практики Європейського суду з прав людини. URL: cutt.ly/tBNg1cN.

2. Миколаєць Ю. Мобілізація медичних працівників: кого можуть призвати на військову службу та хто не підлягає мобілізації. URL: cutt.ly/IBNgZIX.

3. Валах В. В. Колабораційна діяльність медичних працівників на окупованих територіях: українські реалії URL: cutt.ly/KBNg9mX.

4. Дюжев Д. В. Проблема забезпечення прав громадян у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану URL: cutt.ly/9BNhqUs.

5. Терешко Х. Я. E-health в Україні: досягнення та недоліки. URL: cutt.ly/kBNg4uW.

КОМІТЕТ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

У Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України щодо можливості звернення в дохід держави застави, щодо якої слідчим суддею, судом не було вирішено питання про її повернення підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю» (реєстр. № 7705 від 29.08.2022).

Законопроєктом пропонується встановити, що застава, щодо якої слідчим суддею, судом не вирішено

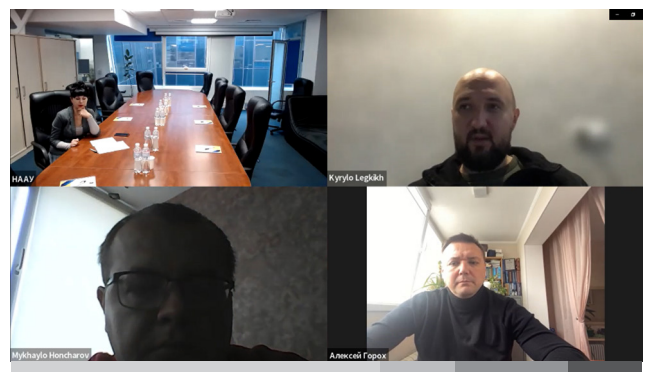
питання про її повернення підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю протягом чотирьох років з дня набрання законної сили ухвалою слідчого судді, суду про зміну або скасування запобіжного заходу у вигляді застави, ухвалою суду про закриття кримінального провадження, вироку суду, звертається в дохід держави.

На запит Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності членами Комітету з кримінального права та процесу Національної асоціації адвокатів України було здійснено правовий аналіз вказаного проєкту.

Національна асоціація адвокатів України не підтримує цю законотворчу ініціативу та вважає її такою, що підлягає доопрацюванню.

Посилання на публікацію: cutt.ly/oB8fF4v.

22 вересня відбулось засідання Комітету. Голова Комітету **Анжеліка Моїсєєва** винесла на порядок денний питання щодо персонального складу Ради Комітету, а також розгляд звернення Офісу Генерального прокурора стосовно аналізу вчинення злочинів неповнолітніми в умовах збройної агресії РФ та обговорення майбутніх круглих столів.

Присутні на засіданні члени Ради Комітету висловили свої думки щодо звернення прокуратури та сформували відповідну правову позицію. Також представники Комітету запланували свою діяльність на IV квартал 2022 року, зокрема проведення комітетських заходів.

У Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо звільнення від кримінальної відповідальності в період воєнного стану при добровільному відшкодуванні шкоди» (реєстр. № 7333-IX від 06.09.2022).

Законотворча ініціатива спрямована на виявлення та використання додаткових джерел надходження коштів в економіку України та Державний бюджет України, фінансування обороноздатності України; розвантаження слідчих органів, економію державних ресурсів під час досудового розслідування та скорочення їх строків; добровільне, швидке та повне відшкодування збитків, завданих діями, відповідальність за які передбачена ст. 190, 191, 209, 364 та 367 Кримінального кодексу України.

Змінами до Кримінального кодексу України пропонується передбачити на період існування воєнного стану спеціальну підставу звільнення від кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст. 190, 191, 209, 364 та 367 Кримінального кодексу України. Вона полягає у тому, що особа, яка вперше вчинила дії, передбачені вищезазначеними статтями, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо до моменту винесення вироку в справі повністю відшкодовано завдану шкоду.

Проаналізувавши законотворчу ініціативу, члени Ради Комітету з кримінального права та процесу НААУ дійшли висновку, що викликає сумнів дія зазначеного проекту закону лише на період воєнного стану. У зв'язку з чим пропонується не обмежуватись цим періодом часу. В юридичній літературі вже давно наголошується на доцільності запровадження положення про звільнення від кримінальної відповідальності особи за умови відшкодування нею шкоди потерпілому за певні злочини.

Серед іншого, адвокати вважають, що більш коректно використовувати термін «діяння», який охоплює як дії, так і бездіяльність, передбачені статтею 364 Кримінального кодексу України. Окрім цього, пропонується вказати у проекті закону на адресата відшкодування шкоди — потерпілого.

НААУ загалом схвально оцінює запропоновані зміни, водночас вважає, що окремі положення законопроекту потребують доповнення.

КОМІТЕТ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опублікована відповідь члена Ради Комітету Марини Цимбал на запитання адвокатів.

Складений заповіт на дружину щодо земельної ділянки, на якій знаходиться будинок, який не вхо-

Відповідь на питання

HSA HIGHER SCHOOL OF ADVOCACY

Складений заповіт на дружину щодо земельної ділянки, на якій знаходиться будинок, який не входить в заповіт. Спадкоємців троє – два сини та дружина. Нотаріус відмовила у реєстрації прав спадкоємців. Дружина подала позов щодо спадкування земельної ділянки, сини залучені як треті особи. Домовитись сторони не можуть, сини претендують на будинок і на земельну ділянку відповідно.

На що звернути увагу при розгляді даної справи? Можливо є варіанти оскарження заповіту через його неможливість виконати.

Підготувала Марина Цимбал

дить у заповіт. Спадкоємців троє — два сини та дружина. Нотаріус відмовила у реєстрації прав спадкоємців. Дружина подала позов щодо спадкування земельної ділянки, сини залучені як треті особи. Домовитись сторони не можуть, сини претендують на будинок і на земельну ділянку відповідно. Прошу Вашої допомоги, на що звернути увагу при розгляді цієї справи. Можливо, є варіанти оскарження заповіту через неможливість його виконати. Перегляд: URL: cutt.ly/1BGZAT4.

КОМІТЕТ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

5 жовтня відбувся круглий стіл «**Додаткова охорона винаходів, об'єктом яких є лікарський засіб**». Захід відбувся за ініціативою Комітету, кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права і Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності навчально-наукового інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, патентно-юридичної агенції «Дубинський і Ошарова».

До дискусії долучилися провідні ІР-спеціалісти — представники виконавчої влади, судові експерти, адвокати, патентні повірені, науковці, а також представники національного та міжнародного

фармацевтичного бізнесу. Учасники обговорили критичні прогалини у законодавстві, з якими стикаються фармацевтичні компанії у своїй діяльності та через які виникають довготривалі судові процеси, що мають негативний вплив на бізнес.

Думки всіх учасників круглого столу зійшлися на тому, що існує необхідність у вдосконаленні законодавчих норм шляхом прийняття додаткових нормативних актів, які би врегулювали спірні питання.

Перегляд трансляції заходу: URL: cutt.ly/pBG2nYN.

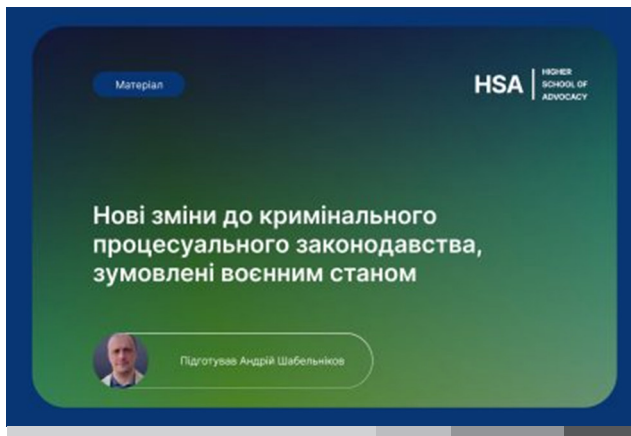
Перегляд презентацій спікерів: URL: cutt.ly/8BG2AOu.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИТОРІВ

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані статті членів Ради Комітету:

— **Андрія Шабельнікова:**

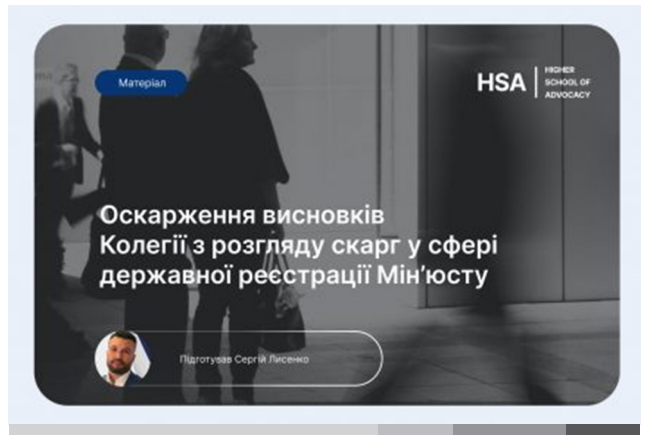
1) *«Очевидно недопустимий доказ» та розширення переліку оскаржуваних ухвал: важливі зміни до КПК України, які вже скоро будуть актуальними.* Перегляд: URL: cutt.ly/PBHQKS3.

2) *Нові зміни до кримінального процесуального законодавства, зумовлені воєнним станом.* Перегляд: URL: cutt.ly/uBHQ0L3.

3) *Легкий заробіток на військовій техніці: чи законно здавати ворожі танки на металобрухт.* Перегляд: URL: cutt.ly/xBHWcuZ.

— **Сергія Лисенка** «Оскарження висновків Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації Мін'юсту». Перегляд: URL: cutt.ly/vBHWwyW.

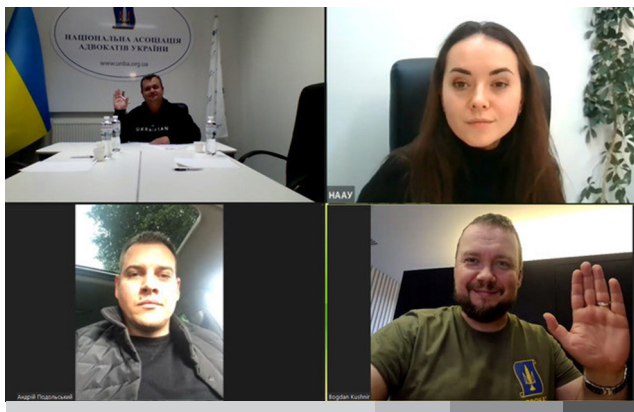
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У жовтні Голова Комітету **Яків Воронін** очолив створену при НААУ Робочу групу з напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної практики. Відповідно до Розпорядження Голови НААУ, РАУ № 140 від 07.10.2022, яким було створено Робочу групу, останній доручено розробити методичні рекомендації з гонорарної політики адвокатів та інших пов'язаних питань для ухвалення відповідного рішення Радою адвокатів України.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

29 вересня відбулося засідання Комітету. Відкриваючи засідання, Голова Комітету **Богдан Кушнір** нагадав, що основним завданням Комітету є контроль

за дотриманням адвокатами Правил адвокатської етики в інтернет-просторі.

За словами члена Ради Комітету **Олександра Черних**, аналіз соціальних мереж показує часті випадки порушення зазначених норм, а саме: некоректність нестриманість, нечесність у написанні публікацій, постів і коментарів. Випадки образливої поведінки та агресії в мережі є досить поширеним негативним явищем, що паплюжить професію адвоката.

Нагадаємо, що порушення етичних норм є дисциплінарним проступком адвоката і підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Таке рішення приймається регіональною кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за заявою особи, що виявила порушення з боку адвоката.

Враховуючи збільшення випадків порушень етичних норм при користуванні інтернет-простором, відтепер Комітет буде здійснювати постійний моніторинг соціальних мереж з метою недопущення випадків ганьби адвокатської діяльності та професії в цілому.

Тож Комітет закликає адвокатів дотримуватися законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, Правил адвокатської етики, рішень РАУ та КДКА щодо поведінки адвоката при користуванні Інтернетом.

Якщо ви стали свідком некоректних виразів та образливих дописів з боку адвоката, просимо документувати та негайно повідомляти про ці випадки на електронну пошту Голови Комітету з інформаційної політики та інформаційної безпеки, що діє в складі НААУ, b.kushnir@mail.unba.org.ua.

Участь у засіданні взяли члени Ради Комітету та запрошені адвокати, що планують долучитися до роботи Комітету: Богдан Кушнір, Володимир Ємельянов, Олег Клим'юк, Юлія Балюк, Олександр Черних, Андрій Подольський, Ганна Гаро, Марина Вітліна.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

5 жовтня у НААУ відбулося засідання Комітету. На порядку денному стояло питання щодо стану функціонування системи БПД та взаємодії НААУ із суб'єктами нормотворення та правозастосування у цій сфері. Члени Комітету обговорили необхідність залучення до роботи у напрямі вдосконалення БПД різноманітних організацій, в тому числі й міжнародних, що здійснюють донорську діяльність у сфері правосуддя та захисту прав людини. Також під час засідання було погоджено план роботи Комітету на IV квартал 2022 року, що включає в себе здійснення аналізу нормативно-правових актів у сфері БПД, наукову та публіцистичну діяльність Комітету, організацію комітетських заходів з нагальних питань БПД

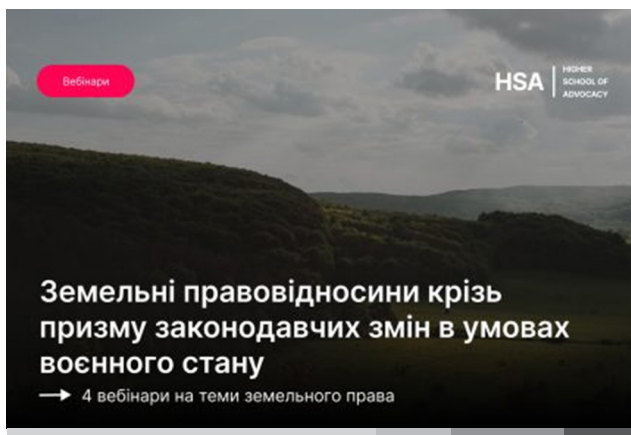
та заходів для підвищення кваліфікації адвокатів у сфері БПД. За результатами обговорення було прийнято рішення про проведення у листопаді круглого столу щодо актуальних питань взаємодії адвокатури і держави у системі БПД.

КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані:

1) стаття про вебіари «Земельні правовідносини крізь призму законодавчих змін в умовах воєнного стану» Перегляд: URL: cutt.ly/oBHJhZZ;

2) підсумки вебінару Дмитра Навроцького «Земельні відносини: законодавчі зміни та практика в умовах воєнного стану»: URL: cutt.ly/LB1nv7s;

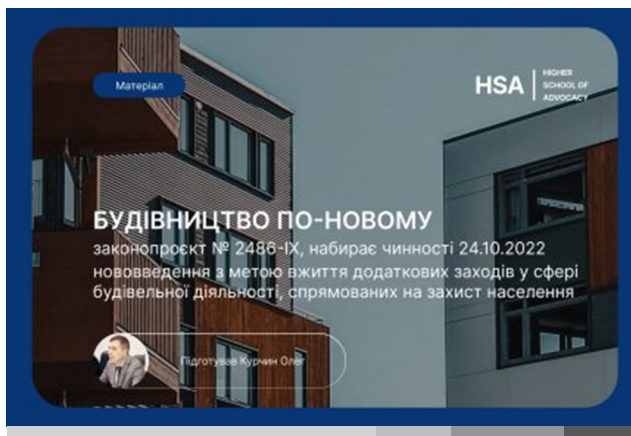

3) рубрики «Земельні спори: місячний огляд практики Верховного суду» від члена Ради Дмитра Навроцького:

- 12.09.2022 — 16.09.2022: URL: cutt.ly/YBHG5Yg.
- 01.09 — 30.09.2022: URL: cutt.ly/OBHHеoe.

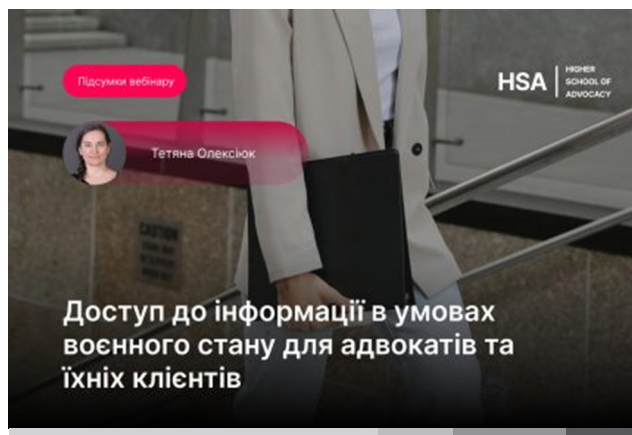
КОМІТЕТ З БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опублікована стаття заступника Голови Комітету **Олега Курчина** на тему «Будівництво по-новому»: URL: hsa.org.ua/blog/budivnytstvo-po-novomu/.

КОМІТЕТ З МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

4 жовтня відбувся вебінар Вищої школи адвокатури НААУ «Доступ до інформації в умовах воєнного стану для адвокатів та їхніх клієнтів». Спікером заходу виступила член Ради Комітету, представниця України в Групі спеціалістів з доступу до інформації під Конвенцією Тромсо, **адвокат Тетяна Олексюк**, яка звернула увагу на важливість швидкого і вчасного

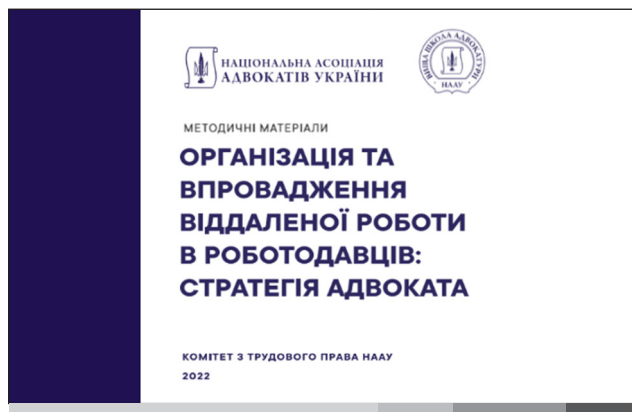
отримання точної та об'єктивної інформації в умовах воєнного стану.

У ході вебінару розглядалися ключові відмінності інструментів отримання інформації адвокатами, а саме: запиту на доступ до публічної інформації, адвокатського запиту та звернення громадян.

Детальніше за посиланням: URL: cutt.ly/TBHYWLu.

КОМІТЕТ З ТРУДОВОГО ПРАВА

30 вересня на сайті НААУ опублікували методичні рекомендації, розроблені членами Комітету «Організація та впровадження віддаленої роботи в роботодавців: стратегія адвоката».

Посібник підготовлено з метою звернути увагу адвокатів на особливості організації та впровадження віддаленої роботи, адже надання працівникам такої можливості є чудовим стимулом, що підвищує продуктивність праці.

Посилання на методичні рекомендації: URL: cutt.ly/SB4XmIS.

6 жовтня у НААУ до Дня юриста України відбувся круглий стіл «Захист трудових прав юристів».

Члени Ради профільного Комітету розповіли про особливості трудових і соціальних прав юристів, порядок працевлаштування та звільнення окремих категорій юристів в умовах воєнного стану, а також про вплив оптимізації трудового законодавства на соціальні права юристів.

За результатами обговорення доповідачі дійшли єдиного висновку, що кожен юрист — це або найманий працівник, або роботодавець, який так само потребує захисту своїх трудових прав. Багатогранність професії припускає, що не всі є спеціалістами у сфері трудового права, враховуючи, що їхні трудові права закріплюються не лише в Кодексі законів про працю. Крім того, судова практика показує, що немає єдності у питаннях соціального захисту певних категорій юристів, особливо сьогодні в умовах воєнного стану.

Доповідачами були члени Ради Комітету: **Ганна Лисенко, Ярослав Мельник, Наталія Кайда, Максим Панченко, Дмитро Навроцький**. Модерувала захід Голова Комітету **Вікторія Поліщук**.

У жовтні Голова Комітету **Вікторія Поліщук** провела прямий ефір з координаторкою лінії правової допомоги «ЮрФем: підтримка» Мартою Змислою на тему «Дискримінація у сфері праці». Посилання на запис: URL: [instagram.com/tv/CjVdZiUKDp5/?utm_source=ig_web_copy_link](https://www.instagram.com/tv/CjVdZiUKDp5/?utm_source=ig_web_copy_link).

Публікації **Вікторії Поліщук** на ресурсах ВША:

1. «Встановлення додаткової підстави розірвання трудового договору з ініціативи працівника», URL: surl.li/dkvfy.

2. «Мобінг (цькування) на роботі», URL: surl.li/dkvvgc.
3. «Відпустка тривалістю до 90 днів: документальне оформлення», URL: surl.li/dkvvgd.
4. «Мобінг або цькування на робочому місці: формування судової практики за відсутності правового регулювання в Україні», URL: surl.li/dkvvgf.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

У липні 2022 року до молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen надійшли запитання від адвокатів щодо вирішення робочих моментів з радами адвокатів регіонів під час війни, участі у заходах з підвищення кваліфікації тощо.

Відповіді на запитання надали юридичний відділ та відділ ЄРАУ Секретаріату НААУ, РАУ. 18 серпня

на відкритому засіданні представники Комітету презентували та обговорили їх. За підсумками підготовлена пам'ятка з відповідями.

Детальніше з напрацюваннями можна ознайомитися за посиланням: cutt.ly/iBNUhv3.

Голова UNBA NextGen **Сергій Барбашин** та його заступниця **Юлія Сергет** взяли участь у міжнародній конференції Європейської асоціації молодих юристів (EYBA) — *International weekend 2022*, яка проходила у Лондоні. На заході учасники дізналися про застосування санкцій, перспективи міжнародного кримінального права тощо.

Крім того, представники молодіжного комітету були присутні на загальних зборах Європейської асоціації. Під час зустрічі обговорили підсумки діяльності EYBA 2022 року та затвердили новий план роботи на наступний період.

13 жовтня відбулося чергове засідання молодіжного комітету, де члени Ради і регіональні представники Комітету обговорювали діяльність за 1 —

3 квартали та сформували план роботи на 4 квартал 2022 року.

За підсумками обговорення UNBA NextGen планує:

- відвідати засідання Ради адвокатів України з метою участі та інформування колег про роботу органів адвокатського самоврядування та адвокатури в цілому;
- підготувати інтерв'ю з адвокатами-старійшинами;
- провести для студентів круглі столи з представниками ЗВО та HR-менеджерами на тему працевлаштування в Україні та за кордоном, а також інтерактивні події з моделювання судового засідання;
- організувати заходи з актуальних на сьогодні soft skills, зокрема з надання першої домедичної допомоги тощо;
- провести неформальні заходи у форматі ранкової кави з адвокатами, які перебувають за кордоном, з метою обміну досвідом щодо іноземного законодавства та професійної діяльності в країнах Європи;
- розширити міжнародне співробітництво, шляхом організації спільних проєктів з іноземними організаціями (EYBA, AIJA та іншими) та публікації статті про адвокатуру України у журналі EYBA;
- створити відеоролики про діяльність NextGen та відеопривітання з професійним святом тощо.

На ресурсах Вищої школи адвокатури НААУ розміщено добірку тематичних публікацій **Тетяни Рабко** — адвоката, регіонального представника UNBA NextGen у Донецькій області, *щодо електронного судочинства*:

1) тематичні статті:

- *Подання адвокатом процесуальних документів у паперовій формі без використання ЄСІТС. Огляд судової практики.* Перегляд: URL: cutt.ly/LVSjmgq.
- *Щодо стягнення «гонорару успіху». Огляд судової практики.* Перегляд: URL: cutt.ly/BV8eLLa.
- *Надсилання учасникам справи судового рішення за допомогою електронної пошти. Огляд судової практики.* Перегляд: URL: cutt.ly/JBVPsCx.
- *Проведення судового засідання в режимі відеоконференції поза межами суду у кримінальному процесі. Огляд судової практики.* Перегляд: URL: cutt.ly/tBon3v1.
- *Запропоновані зміни щодо обов'язкової реєстрації у ЄСІТС.* Перегляд: URL: cutt.ly/NBcgYQU.
- *Дистанційний судовий розгляд.* Перегляд: URL: cutt.ly/iBmWkJS.

— Чи потрібно враховувати робочі дні у суді при обчисленні строку при поданні апеляційної скарги. Огляд судової практики. Перегляд: URL: cutt.ly/vBZstfU.

2) відповіді на запитання адвокатів за підсумками проведених заходів:

— При формуванні ордера онлайн автоматично не вносяться дані до інформації про посвідчення адвоката. Колись читав, що, начебто, для того, щоб автоматично вносились, треба подати заяву про внесення відомостей до ЄРАУ. Узразку заяви на сайті НААУ про посвідчення ні слова. Хтось подавав, і після цього автоматично заповнювалось? Якщо так, будь ласка, розтлумачте, що і куди треба внести та подати? Перегляд: URL: cutt.ly/LBVP0Cd.

— Яким чином заявляти, що будуть надані документи щодо витрат на адвоката: усним клопотанням чи письмовою заявою (наприклад, в останньому судовому засіданні перед оголошенням рішення)? Наскільки аргументованою і підкріпленою якимись доказами має бути заява про подання доказів протягом 5 днів? Перегляд: URL: cutt.ly/4Vmuwvi.

— Як копії документів по справі направити учасникам справи через підсистему «Електронний суд»? Перегляд: URL: cutt.ly/eVvZJJT.

Регіональний представник UNBA NextGen у Кіровоградській області **Анастасія Шепеленко** разом з членкинями Асоціації жінок України «ДІЯ» Кропивницького взяла участь у першому засіданні робочої групи з питань запобігання та протидії домашньому насильству, торгівлі людьми при Кропивницькій міській раді.

На засіданні обговорювали тему порядку взаємодії, суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Також розглянуто питання створення шелтеру — центру з надання допомоги особам, постраждалим від домашнього насильства.

У межах реалізації проєкту відкриття шелтеру планується до кінця 2022 року, а на сьогодні у Кропивницькому вже створено дві мобільні бригади соціально-психологічної допомоги жертвам домашнього чи гендерно зумовленого насильства.

Звернутися можна за номерами: 063 216 90 82 та 063 216 87 35.

Учасник регіонального представництва UNBA NextGen у Дніпропетровській області, адвокат Анатолій Пономарьов з перших днів війни долучився до допомоги при обладнанні блок-постів у Дніпропетровській області.

Крім того, з квітня він разом з однодумцями почав активно допомагати пенсіонерам і вимушеним переселенцям, забезпечуючи їх продуктами харчування та медикаментами.

З червня адвокат 2-3 рази на місяць виїжджає до передової та доставляє захисникам Батьківщини продуктові набори, медичні засоби та військові аптечки, восени вже й теплі речі і «буржуйки».

З метою залучення більшої кількості активних громадян, системної організації та правового упорядкування волонтерської діяльності Анатолій Пономарьов спільно з іншими волонтерами заснував громадську організацію «Поклик честі», під егідою якої допомога захисникам стала ще вагомішою та ефективнішою.

За час волонтерської діяльності Анатолієм Пономарьовим надано допомогу великій кількості військових формувань і цивільному населенню у звільнених містах.

Рухаємося далі. Ми обов'язково переможемо!

Учасник регіонального представництва UNBA NextGen у Дніпропетровській області Роман Ажмяков взяв участь у VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі», яка відбулася 1 — 2 жовтня.

Метою конференції було системне обговорення проблем інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі з гармонізації законодавства про право інтелектуальної власності.

У заході взяли участь представники Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності, Національної академії правових наук України, Харківського національного університету радіоелектроніки, Ужгородського національного університету, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, Запорізького національного університету, представники суддівської спільноти, прокуратури, адвокати-практики та інші.

Учасниця регіонального представництва UNBA NextGen у Дніпропетровській області та фахівець з розвитку організацій і волонтерства Дніпропетровської обласної організації Товариства Червоного Хреста України Яна Дворецька взяла участь у тренінгу з підготовки тренерів за програмою «Волонтерський менеджмент», який відбувся у Чернівцях.

Під час навчання отримала багато корисних матеріалів з волонтерського менеджменту, опанувала навички фасилітації, публічних виступів, набору та підтримки волонтерів, проведення оцінки потреб, планування діяльності тощо.

Завдяки участі у тренінгу у Дніпропетровській обласній організації Товариства Червоного Хреста України і відповідно регіональному представництві Комітету у Дніпрі тепер є свій сертифікований тренер з волонтерського менеджменту.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

У жовтні НААУ направила до Верховної Ради України зауваження та пропозиції до проєкту Закону України № 8083 від 28.09.2022 «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів щодо вирішення проблеми надмірної тривалості цивільного, господарського та адміністративного провадження».

Відповідний правовий аналіз документа здійснили **комітети НААУ з цивільного права та процесу, з господарського права та процесу і адміністративного права та процесу.**

Метою законопроєкту є вирішення проблеми надмірної тривалості цивільного, господарського та адміністративного провадження шляхом:

- вдосконалення інституту розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження;

- надання позивачу права подати заяву про повернення сплаченого судового збору з державного бюджету у разі порушення суддею встановлених строків розгляду справ;

- встановлення скороченого строку розгляду дисциплінарної справи стосовно безпідставного затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

У позиції НААУ зазначається, що для реалізації запропонованих у проєкті Закону змін у процесуальних кодексах мають бути прописані чіткі об'єктивні критерії затягування розгляду справи, що допускаються безпосередньо судом і не є наслідком дій/бездіяльності (у тому числі зловживання процесуальними правами) учасників справи або викликані дією/наслідками інших об'єктивних обставин.

Також НААУ вважає доцільними запропоновані зміни щодо можливості продовження строків спрощеного провадження до тридцяти днів за ініціативою сторони або самостійно судом.

Крім того, у НААУ дійшли думки, що підхід, за якого апеляційний перегляд справ здійснюється за замовчуванням без повідомлення учасників справи, суперечить праву на справедливий суд, складовою якого є право на відповідь (представлення своєї позиції в суді як усно, так і письмово). Тому доцільно урахувати пропозицію щодо можливості вказати в апеляційній скарзі повідомлення особи про розгляд справи у судовому засіданні за її відсутності.

З детальними зауваженнями та пропозиціями можна ознайомитися за посиланням.

7 жовтня Розпорядженням Голови НААУ, РАУ №139 було створено **Робочу групу для напрацювання рекомендацій з визначення часу ознайомлення**

адвоката з матеріалами судової справи. Метою створення є необхідність затвердження методичних рекомендацій щодо необхідного часу на ознайомлення адвоката з матеріалами справи, які мають включати також їх вивчення та аналіз. Очолив Робочу групу Голова Комітету законотворчих ініціатив з питань адвокатської діяльності НААУ — **Олексій Ющенко**. Також до Робочої групи увійшли: Олексій Маловацький (Голова Комітету з питань адвокатської етики НААУ); Анжеліка Моїсєєва (Голова Комітету з кримінального права та процесу НААУ); Олександр Поліводський (Голова Комітету з аграрного, земельного та довкілевого права НААУ); Олег Простибоженко (Голова Комітету з цивільного права та процесу НААУ); Ірина Сенюта (Голова Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ); Ганна Гаро (Голова Комітету з сімейного права); Яків Воронін (Голова Комітету з питань митного та податкового права НААУ); Вікторія Поліщук (Голова Комітету з трудового права НААУ); Ганна Осетинська (Голова Комітету з господарського права та процесу НААУ); Юрій Бауман (Голова Комітету з адміністративного права та процесу НААУ).

7 жовтня Розпорядженням Голови НААУ, РАУ №140 створено **Робочу групу з напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної практики**. Очолив Робочу групу Голова Комітету з питань митного та податкового права НААУ — Яків Воронін. Також до Робочої групи увійшли: Ігор Козьяков (доктор юридичних наук, професор); Валентин Гвоздій (Заступник Голови РАУ); Ігор Колесников (Секретар РАУ); Сергій Вилков (Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури); Ольга Головченко (представник адвокатів Одеської області у складі РАУ); Олексій Маловацький (Голова Комітету з питань адвокатської етики НААУ); Олександр Черних (Голова Комітету з питань примусового виконання рішень, заступник Голови Комітету з господарського права та процесу НААУ); Ілля Солод (адвокат).

19 жовтня відбулося перше засідання **Робочої групи з напрацювання методичних рекомендацій**

щодо гонорарної політики. Під час засідання були визначені мета та завдання діяльності Робочої групи.

Мета Робочої групи — розробити рекомендації для адвокатів та сформувати розумні орієнтири в питаннях визначення розміру та отримання винагороди за надану правову допомогу. При цьому рекомендації Робочої групи мають базуватися на принципі свободи договору і захисті прав та інтересів як клієнтів, так і адвокатів. Робоча група не має на меті встановлювати обмеження для адвокатів в питаннях формування гонорару.

Завданнями Робочої групи є:

1. Рекомендаційна та методична допомога адвокатам у питаннях визначення винагороди за надану правову допомогу. Напрацювання різних варіантів, не обмежуючись якими, але з-поміж яких адвокат може обрати найбільш прийнятний для себе варіант врегулювання фінансових питань із клієнтом.

2. Від імені адвокатської спільноти розтлумачити та пояснити суддям, які приймають рішення про відшкодування витрат на правову допомогу, особливості визначення розміру гонорару адвоката, що має призвести до зменшення випадків, коли суди на власний розсуд зменшують розмір відшкодування витрат на правову допомогу.

3. Роз'яснення клієнтам адвокатів порядку визначення винагороди за надану правову допомогу. Важливим аспектом є також підвищення обізнаності та побудови культури відносин клієнта з адвокатами в питаннях визначення розміру гонорарів та порядку їх оплати.

4. Визначення орієнтирів для врегулювання питань винагороди адвокатів під час воєнного стану в Україні.

«Питання винагороди адвоката за надану правову допомогу має враховувати пропозиції та ідеї всіх адвокатів України. Гонорарні питання стосуються кожного адвоката, саме тому напрацювання методичних рекомендацій щодо гонорарної політики є нашою спільною адвокатською метою», — сказав голова Робочої групи НААУ, адвокат Яків Воронін.

Для досягнення обумовленої мети просимо адвокатів направляти свої пропозиції на електронну адресу info@unba.org.ua.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ ДОДАТКОВИХ ВИТРАТ НА ДИТИНУ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу основних проблем стягнення додаткових витрат на дитину, окрім аліментів. Ця проблема є дійсно актуальною, оскільки велика кількість платників аліментів ухиляється від сплати коштів на утримання дитини. Незважаючи на те, що сімейне законодавство містить окремі норми, які чітко регламентують зобов'язання щодо утримання дітей, ця галузь самостійно не здатна забезпечити їх виконання. Тому для виконання цієї функції в інших галузях чинного законодавства України є норми, які визначають примусові заходи державного впливу, спрямовані на забезпечення дотримання права дитини на належне матеріальне забезпечення. Але виникає запитання: чи дійсно норми, включені до чинного законодавства України різних галузей права, повною мірою забезпечують виконання обов'язку щодо утримання дитини, чи є ці норми дієвими та ефективними? Ці питання залишаються відкритими і вимагають детального вивчення з метою підвищення ефективності забезпечення виконання зазначених зобов'язань¹.

Згідно зі ст. 3 Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996, ратифікованої Україною 03.08.2006², *дитина*, яка внутрішнім законодавством визнається такою, що має достатній рівень розуміння, під час розгляду судовим органом справи, яка їй стосується, наділяється правами, використання яких вона може вимагати:

- а) отримувати всю відповідну інформацію;
- б) отримувати консультацію та мати можливість висловлювати свої думки;
- в) бути поінформованою про можливі наслідки реалізації цих думок і про можливі наслідки будь-якого рішення.

У ст. 6 «Порядок прийняття рішення» Європейської конвенції визначено, що під час розгляду справи, яка стосується дитини, перед прийняттям рішення судовий орган надає можливість *дитині висловлювати її думки*, якщо внутрішнім законодавством дитина

визнається такою, що має достатній рівень розуміння, і приділяє належну увагу думкам, висловленим дитиною.

Із цієї метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються.

Ці норми міжнародних договорів України імplementовано у внутрішнє законодавство, зокрема положення ст. 45 (ч. 1) Цивільного процесуального кодексу України³ і ст. 171 Сімейного кодексу України⁴.

Так, відповідно до частин 1 та 2 ст. 171 СК дитина має право на те, щоб *бути вислуханою* батьками,

¹ Новак А. В. Законодавче забезпечення виконання аліментних зобов'язань щодо дитини в Україні. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 243-246.

² Далі за текстом — Європейська конвенція.

³ Далі за текстом — ЦПК.

⁴ Далі за текстом — СК.

іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Статтею 12 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 р.⁵, ратифікованої Україною 27.02.1991 р., зобов'язано держави-учасниці забезпечити дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини; причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Відповідно до частин 1 та 2 ст. 27 Конвенції ООН держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402⁶ кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Згідно зі ст. 141 СК мати і батько мають *рівні права та обов'язки* щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Участь батьків у додаткових витратах на утримання дитини може визначатися за домовленістю між ними. Сторони можуть укласти відповідний договір про сплату додаткових сум на утримання дитини у зв'язку з певними особливими обставинами.⁷

Відповідно до ч. 1 ст. 185 СК той із батьків, з кого присуджене стягнення аліментів на дитину, а також той із батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обста-

винами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо).

Розмір участі одного з батьків у додаткових витратах на дитину в разі спору визначається *за рішенням суду*, з урахуванням обставин, що мають *істотне значення*. Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесення разово, періодично або постійно (ч. 2 ст. 185 СК).

Розмір додаткових витрат повинен визначатися залежно від передбачуваних або фактично понесених витрат на дитину.

Це стосується *особливих обставин*, до яких закон відносить насамперед випадки, коли дитина, яка знаходиться на утриманні батьків, потребує додаткових витрат на неї у зв'язку з розвитком певних її здібностей або страждає на тяжку хворобу. *Особливі обставини можуть бути зумовлені* як негативними (хвороба), так і позитивними фактами (схильність дитини до музики, що потребує придбання музичного інструменту, або до певного виду спорту, що вимагає додаткових матеріальних витрат, або дитина потребує оздоровлення та відпочинку біля моря чи на гірському курорті). Наявність таких особливих обставин підлягає доведенню в судовому засіданні.

Такі особливі обставини є індивідуальними у кожному конкретному випадку і підлягають доведенню особою, яка пред'явила такий позов.

Афанасьєва Л. В. вважає, що більш доцільно передбачити стягнення додаткових витрат у твердій грошовій сумі, оскільки у цих випадках ідеться про фактично понесені або передбачувані витрати⁸.

Відповідно до роз'яснень, наданих у п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм СК при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 № 3, до передбаченої ст. 185 СК участі в додаткових витратах на утримання дитини, викликаних особливими обставинами (розвитком її здібностей, хворобою, каліцтвом тощо), можна притягати лише батьків. У цих випадках ідеться про фактично

⁵ Далі за текстом — Конвенція ООН.

⁶ Далі за текстом — Закон № 2402.

⁷ Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / [Е. М. Багач, Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас та ін.]. Київ: Ліга, 2010. 577 с. URL: yport.inf.ua/stattya-185-uchast-batkiv-dodatkovih-vitratah.html.

⁸ Афанасьєва Л. В. Аліментні правовідносини в Україні: монографія. Луганськ: ПВВ ЛДУВС, 2006. 224 с. URL: ukr.vipreshebnik.ru/sim-pravo/19-alimentni-pravovidnosini-v-ukrajini.html.

заснані або передбачувані витрати, тому їх необхідно визначати у твердій грошовій сумі.

Вирішуючи питання *щодо розміру коштів*, які підлягають стягненню на додаткові витрати, необхідно враховувати, в якій мірі кожен із батьків зобов'язаний брати участь у цих витратах з огляду на матеріальне і сімейне становище сторін та інші інтереси й обставини, що мають істотне значення. У випадку, коли матеріальне становище батьків не дозволяє забезпечити повну оплату додаткових витрат, вони можуть бути компенсовані лише частково.

При цьому ч. 2 ст. 190 СК установлено, що набувачем права власності на нерухоме майно є сама дитина або дитина і той із батьків, з яким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. У разі укладення такого договору той із батьків, з яким проживає дитина, зобов'язується самостійно утримувати її. Укладення договору не звільняє того з батьків, хто проживає окремо, від обов'язку брати участь у *додаткових витратах* на дитину. Частиною 5 ст. 190 СК установлено, що майно, отримане дитиною за цим договором, може бути відчужене до досягнення нею повноліття лише з дозволу органу опіки та піклування. Це положення кореспондується із ч. 3 ст. 17 Закону № 2402, в якій передбачено, що батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, наданого відповідно до закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання. Загальними підставами визнання договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно недійсними є підстави, передбачені ЦК.

Розглянемо приклад судової практики.

У вересні 2020 р. ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2 про *стягнення додаткових витрат на дитину*.

На обґрунтування позовних вимог зазначала, що з 09.02.1991 р. вона перебувала з відповідачем у за-

реєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Святошинського районного суду м. Києва від 01.06.2016 р. Від шлюбу сторони мають сина — ОСОБА_3.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 01.03.2017 р., залишеним без змін рішенням Апеляційного суду м. Києва від 25.05.2017 р. у справі № 761/36131/16-ц⁹ у частині вирішення позовних вимог про стягнення аліментів, з ОСОБА_2 на її користь на утримання ОСОБА_3 *стягнуто аліменти* у розмірі 1/4 частки всіх видів доходів з 13.10.2016 р. і до досягнення дитиною повноліття, а також стягнуто додаткові витрати на дитину в розмірі 2 000,00 грн щомісячно.

Так, судом установлено, що 09.02.1991 р. між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 Солом'янським районним у м. Києві відділом державної реєстрації актів цивільного стану ГТУ у м. Києві зареєстровано шлюб, про що здійснено відповідний актовий запис № 156 і видано свідоцтво про шлюб.

10.07.2002 р. у подружжя народилася дитина, про що відділом реєстрації актів громадянського стану Святошинського районного управління юстиції у м. Києві 17.07.2002 вчинено актовий запис № 1328 і видано свідоцтво про народження.

Шлюб між Позивачем і Відповідачем розірвано на підставі рішення Святошинського районного суду м. Києва від 01.06.2016 у справі № 759/4896/16-ц¹⁰, що не заперечувалося сторонами, а копія цього судового рішення міститься у матеріалах справи № 761/36131/16-ц, які оглянуті судом.

Сторони не заперечували, що після розірвання шлюбу син залишився проживати з матір'ю — ОСОБА_2.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 25.09.2019¹¹, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18¹² у частині вирішення *позовних вимог про стягнення додаткових витрат на дитину, стягнуто з відповідача на її користь додаткові витрати на утримання дитини* у розмірі 66 731,56 грн.

Сторонами не заперечувалося і *підтверджується матеріалами справи*, що дитина має певні хронічні захворювання, в тому числі верхніх дихальних шляхів

⁹ Рішення Апеляційного суду м. Києва від 25.05.2017 р. у справі № 761/36131/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66862755>.

¹⁰ Рішення Святошинського районного суду м. Києва від 01.06.2016 р. Справа № 759/4896/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58310438>.

¹¹ Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 25.09.2019 р. Справа № 761/8243/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85317006>.

¹² Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 р. у справі № 761/8243/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88137333>.

(синусити, реніти, алергії), та патологію стопи, що вимагає проведення як профілактичних оглядів у відповідних лікарів, зокрема отоларинголога, алерголога та ортопеда, так і придбання медичних препаратів, засобів (устілок, взуття), і проведення певних процедур. Також сторонами не заперечувалося, що дитина має певні здібності до занять спортивними бальними танцями, якими займалася тривалий час.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021¹³ позов ОСОБА_1 задоволено частково. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 *додаткові витрати на утримання дитини* — ОСОБА_3 у розмірі 47 146,95 грн.

Задовольняючи частково позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із *доведеності позивачкою особливих обставин*, що зумовили понесені нею додаткові витрати на дитину, а саме *схильність дитини до поглибленого вивчення точних наук та гірськолижного виду спорту*, тому дійшов висновку про наявність підстав для стягнення з відповідача 1/2 понесених ОСОБА_1 додаткових витрат на навчання дитини в таборі «Джемм», відвідування дитиною підготовчих курсів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», придбання посібників, витрат, пов'язаних із підготовкою дитини до зовнішнього незалежного оцінювання та витрат на репетитора з фізики і математики; витрат пов'язаних із заняттям гірськолижним спортом у Буковелі.

Також суд першої інстанції дійшов висновку про обґрунтованість позовних вимог ОСОБА_1 у частині стягнення з відповідача 1/2 понесених нею додаткових витрат на дитину, які пов'язані з *оплатою медичного страхування дитини та її лікуванням*, необхідність здійснення яких під час розгляду справи визнав відповідач. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про стягнення інших понесених позивачкою витрат, суд першої інстанції дійшов висновку, що такі витрати не були зумовлені особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою чи каліцтвом тощо), що відповідно до ст. 185 СК є підставою для їх стягнення з відповідача.

Постановою Київського апеляційного суду від 21.04.2021 у справі № 761/27222/20¹⁴ апеляційну

скаргу ОСОБА_2 задоволено, рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021¹⁵ у частині задоволених позовних вимог скасовано та ухвалено нове судове рішення про відмову в задоволенні позову ОСОБА_1. Вирішено питання розподілу судових витрат.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції у частині задоволених позовних вимог та ухвалюючи нове судове рішення про відмову в задоволенні позову, *суд апеляційної інстанції виходив із того*, що відповідно до ст. 185 СК обов'язок батьків брати участь у додаткових витратах на дитину обумовлюється *особливими обставинами*: розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо.

Суд апеляційної інстанції, дослідивши наявні в матеріалах справи докази, дійшов висновку, що *позивачкою не доведено, що понесені нею додаткові витрати на дитину*, зокрема на проходження дитиною заходів із професійної орієнтації, підготовчих курсів, на навчання дитини у школі, підготовку до ЗНО, придбання обладнання та посібників, були зумовлені особливими обставинами у розумінні ст. 185 СК; *не доведено*, що витрати на заняття лижним спортом у Буковелі, які позивачка визначила як витрати, пов'язані з розвитком фізичних здібностей дитини, зумовлені особливими обставинами, такими як наявністю досягнень чи особливих здібностей дитини у цьому виді спорту, які потрібно розвивати.

Апеляційний суд вказав на *помилковість висновків суду першої інстанції* про обґрунтованість вимоги про стягнення з відповідача понесених нею витрат на медичне страхування дитини та витрат на лікування дитини, оскільки відповідно до положень чинного законодавства підставою для стягнення таких витрат є каліцтво дитини або тяжка хвороба, наявність яких доказами у справі не підтверджена.

Ухвалюючи нове судове рішення про відмову в позові, суд апеляційної інстанції також зазначив, що *позивачка не довела*, що понесені нею витрати на дитину не покриваються за рахунок аліментів, які сплачує відповідач.

У травні 2021 р. до Верховного Суду надійшла касаційна скарга ОСОБА_1, подана представником, у якій вона просила постанову Київського апеляційного суду

¹³ Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021. Справа № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95047270.

¹⁴ Постанова Київського апеляційного суду від 21.04.2021 у справі № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96520138.

¹⁵ Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021. Справа № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95047270.

від 21.04.2021 у справі № 761/27222/20¹⁶ скасувати і залишити в силі рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021¹⁷, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права.

Як на підставу касаційного оскарження заявник посилався на:

1) п. 1 ч. 2 ст. 389 ЦПК, а саме суд апеляційної інстанції застосував норми матеріального права без урахування висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених Верховним Судом України у постанові від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17¹⁸ та Верховним Судом у постанові від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц¹⁹, в яких серед іншого зазначено, що *схильність дитини до певного спорту, а також до поглибленого навчання і вивчення наук* має враховуватися судами як особлива обставина, що потребує розвитку, а відповідно додаткових матеріальних витрат.

Суд апеляційної інстанції *не врахував, що надані позивачкою докази* та встановлені судами у справі № 761/8243/18 від 27.02.2020²⁰ обставини за участю тих самих сторін, *підтверджують наявність особливих обставин, які спричинили понесення позивачкою додаткових витрат*: наявність у дитини хронічних захворювань (патологія стопи та захворювання верхніх дихальних шляхів), що вимагає проведення профілактичних оглядів, придбання відповідних медичних препаратів, засобів і проведення медичних процедур; схильності дитини до вивчення іноземних мов і точних наук, які потребували поглибленого вивчення. У касаційній скарзі заявник посилався також на те, що *чинне законодавство не передбачає, що для віднесення витрат, які понесені на заняття дитиною спортом, до таких, що зумовлені особливими обставинами, необхідно є наявність у дитини досягнень у професійному спорті*. Суд апеляційної інстанції *не врахував сталу практику Верховного Суду* щодо того, що понесення додаткових витрат, передбачених ст. 185 СК, може бути зумовлене і позитивними фактами, зокрема

схильністю дитини до певного виду спорту і поглибленого навчання та вивчення наук;

2) п. 1 ч. 3 ст. 411 ЦПК, а саме апеляційний суд під час апеляційного перегляду рішення суду першої інстанції *не дослідив зібрані у справі докази*, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи. Суд апеляційної інстанції *не взяв до уваги надані позивачкою докази, які підтверджували досягнення дитини у навчанні, наявність у неї хисту до вивчення іноземних мов і заняття спортом*, таким чином залишив поза увагою докази, які підтверджували наявність особливих обставин, які зумовили понесення додаткових витрат на дитину. Суд *не надав належної оцінки* доводам позивачки про те, що участь ОСОБА_2 в утриманні сина та його додаткових витратах сумарно складають менше половини всіх витрат, понесених позивачкою за період з 13.10.2016 по 10.07.2020. Порушуючи норми процесуального права, суд апеляційної інстанції, відмовляючи у стягненні з відповідача додаткових витрат, понесених позивачкою на медичне страхування та лікування дитини, не врахував, що відповідач визнав позовні вимоги у цій частині в суді першої інстанції, тому наведені обставини не підлягали доказуванню.

Касаційна скарга містить посилання на те, що *судове рішення підлягає касаційному оскарженню з підстав, передбачених підпунктами «а» та «в» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК*, оскільки справа має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики, а для позивача та її дитини — виняткове значення.

Фундаментальність значення для формування єдиної правозастосовної практики заявник мотивувала тим, що Київський апеляційний суд за абсолютно ідентичних обставин справи, предмета позову, підстав і його обґрунтування ухвалив протилежне оскаржуване судове рішення, аніж судове рішення, ухвалене цим судом 27.02.2020 у справі № 761/8243/18²¹ за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення додаткових витрат на дитину. Зокрема, вказувала на те, що в оскаржуваному судовому рішенні суд усупереч висновкам

¹⁶ Постанова Київського апеляційного суду від 21.04.2021 у справі № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96520138.

¹⁷ Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 16.02.2021. Справа № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/95047270.

¹⁸ Постанова Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17. URL: reyestr.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1489cs17.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75068236.

²⁰ Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88137333.

²¹ Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88137333.

апеляційного суду, викладеним у справі № 761/8243/18²², і висновкам, викладеним у постанові Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц²³ та у постанові Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17²⁴, не відніс до особливих обставин хронічні захворювання дитини та понесені у зв'язку з ними витрати, схильність дитини до певного виду спорту і поглибленого вивчення наук, що є порушенням принципу верховенства права та завдання цивільного судочинства, яким є справедливе вирішення справи з метою ефективного захисту порушених прав.

Ухвалою Верховного Суду від 07.06.2021 відкрито касаційне провадження у справі та витребувано матеріали справи. Матеріали справи надійшли до Верховного Суду 16.06.2021.

У липні 2021 р. від ОСОБА_2 надійшов відзив на касаційну скаргу ОСОБА_1, подану представником, в якому відповідач зазначив, що суд апеляційної інстанції, повно встановивши обставини справи, з дотриманням норм матеріального і процесуального права, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позовних вимог ОСОБА_1. Зазначав про *недоведеність позивачкою* того, що витрати, понесені нею на підготовку дитини до складання ЗНО, проходження додаткових курсів та заняття з репетитором, викликані особливими обставинами та особливою схильністю дитини до навчання, не надані докази, які б свідчили, що у школі, в якій навчалася дитина, не забезпечувалось належного навчального процесу, у зв'язку з чим дитина потребувала додаткових занять. Щодо витрат, які просила стягнути позивачка, які *пов'язані з медичним страхуванням та лікуванням дитини*, відповідач стверджував, що позивачка не надала доказів неможливості проведення обстежень, діагностики та лікування дитини, отримання інших медичних послуг у державних та комунальних закладах охорони здоров'я і необхідності звернення у зв'язку з цим до приватних медичних закладів, тому такі витрати не належать до витрат, які викликані особливими обставинами. Щодо вимог про стягнення додаткових витрат, *пов'язаних із заняттям дитиною лижним спортом* у Буковелі, то такі заняття не можна віднести до занять спортом, які необхідно розвивати, оскільки

не мають систематичного характеру, а є різновидом дозвілля, витрати на яке компенсуються за рахунок сплачених аліментів. Зважаючи на наведене, ОСОБА_2 просив відмовити у задоволенні касаційної скарги ОСОБА_1, поданої представником — адвокатом.

У серпні 2021 р. від ОСОБА_1, в інтересах якої діє адвокат, надійшли пояснення на відзив відповідача, в яких він зазначає про необґрунтованість його доводів, оскільки такі *не відповідають дійсним обставинам справи*. Заперечуючи проти свого обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину, ОСОБА_2 *не взяв до уваги наявність особливих обставин*, якими були викликані такі додаткові витрати, зокрема наявність у дитини схильності до точних наук, занять спортом, а також хронічних захворювань.

Згідно з ч. 2 ст. 389 ЦПК підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 400 ЦПК, переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, суд у межах доводів та вимог касаційної скарги, які стали підставою для відкриття касаційного провадження, перевіряє правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, перевагу одних доказів над іншими.

Позиція Верховного Суду²⁵.

Вивчивши матеріали цивільної справи, перевіrivши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що касаційна скарга ОСОБА_1 *не підлягає задоволенню з таких підстав*.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції у частині задоволених позовних вимог та ухвалюючи нове судові рішення про відмову в задоволенні позову, суд апеляційної інстанції, повно *встановивши фактичні обставини справи*, які мають значення для правильного вирішення спору, дійшов обґрунтованого висновку про те, що позивачка не довела наявності особливих

²² Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88137333.

²³ Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75068236.

²⁴ Постанова Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17. URL: court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1489cs17.

²⁵ Постанова Верховного Суду від 29.04.2022 у справі № 761/27222/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104178227.

обставин, які б свідчили про необхідність понесення додаткових витрат.

Установивши, що *витрати, які позивачка віднесла до витрат*, пов'язаних із поглибленим навчанням та інтелектуальним розвитком дитини, були понесені на проходження дитиною додаткових курсів із професійної орієнтації, підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, навчання дитини у школі, на придбання обладнання та витратних матеріалів на підготовчих курсах вищого навчального закладу, апеляційний суд обґрунтовано виходив із того, що такі додаткові витрати не були викликані особливими обставинами, особливою схильністю дитини до навчання. Позивачкою *не доведено, що такі витрати не покриваються* за рахунок аліментів, які сплачував відповідач на утримання дитини.

Доводи касаційної скарги ОСОБА_1, поданої представником про те, що *схильність дитини до поглибленого навчання та вивчення точних наук є позитивним фактом*, який має враховуватися як особлива обставина, що потребує додаткових матеріальних витрат, є *необґрунтованими*, оскільки підготовка до ЗНО, заняття з репетитором для підготовки до вступу до вищого навчального закладу, придбання посібників *не можуть вважатися розвитком особливих здібностей* дитини та, відповідно, бути особливими обставинами в розумінні ст. 185 СК. Понесення таких витрат є добровільним волевиявленням одного з батьків. Позивачкою не доведено погодження з відповідачем необхідності відвідування дитиною таких додаткових занять.

Суд апеляційної інстанції обґрунтовано зазначив, що витрати на заняття лижним спортом у Буковелі, які позивачка визначила як *витрати, пов'язані з розвитком фізичних здібностей* дитини, а саме: придбання термошкарпеток, термобілизни і захисного шолому, туру для відвідування гірськолижного курорту, консультаційні послуги із придбання туру, послуги страхування лижників, придбання залізничних квитків, ремонт застібки і зміна розміру спортивного спорядження, придбання продуктів харчування, перепустки на підйомник, приватних занять, оренда лиж, витрати на проїзд у таксі та проживання у готелі, *не зумовлені особливими обставинами, пов'язаними з розвитком певних здібностей дитини*. Поїздка до Буковелю у січні 2020 р., витрати на яку просила стягнути позивачка,

була одноразовою поїздкою, позивачка *не довела систематичність відвідування* дитиною занять із гірськолижного спорту, тому суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що такі витрати не можуть вважатися понесеними за особливих обставин.

Доводи касаційної скарги про те, *суд апеляційної інстанції, порушуючи норми процесуального права, не врахував*, що відповідач визнав у повному обсязі суму понесених додаткових витрат на лікування дитини та медичне страхування у розмірі 41 392,97 грн, тому вони підлягають стягненню, є *безпідставними, оскільки в поданих письмових запереченнях у суді першої інстанції та в апеляційній скаргі відповідач стверджував* про безпідставність заявлених вимог ОСОБА_1 про стягнення додаткових витрат.

Зазначав, що *медичне страхування є добровільним (як доповнення до обов'язкового)*, тому не може бути віднесене до витрат, викликаних особливими обставинами, щодо інших витрат, понесених позивачкою у зв'язку із профілактичними оглядами дитини у приватних медичних закладах. А також те, що такі витрати були самостійним рішенням позивачки, *яка не була позбавлена можливості проведення обстеження, діагностики та лікування дитини у державних чи комунальних закладах охорони здоров'я*. Тому наполягав, що такі витрати не підлягають стягненню у зв'язку з недоведеністю їх понесення за особливих обставин. Ураховуючи, що заявлені позивачкою витрати на медичне страхування і проведені профілактичні огляди дитини не були пов'язані з каліцтвом або тяжкою хворобою дитини, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про відсутність підстав для їх стягнення з відповідача.

Щодо доводів заявника про те, що суд апеляційної інстанції, порушуючи норми процесуального права, *не врахував преюдиційні обставини*, встановлені у постанові Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18²⁶ щодо того, що *хвороба дитини, її схильність до вивчення іноземної мови та занять гірськолижним спортом є особливими обставинами* у розумінні ст. 185 СК, які зумовлюють понесення додаткових витрат, то Верховний Суд вважає їх *неаргументованими*, оскільки у справі № 761/8243/18²⁷ суди дійшли відповідних висновків щодо обставин, які були відмінними від справи, яка переглядається, стосувалися

²⁶ Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88137333.

²⁷ Постанова Київського апеляційного суду від 27.02.2020 у справі № 761/8243/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88137333.

іншого часового періоду та підтверджувалися іншою доказовою базою і не можуть бути преюдиційними, тому, як обґрунтовано зазначив суд апеляційної інстанції, *обставини, які зумовили понесення нових витрат за інший період часу, підлягають доказуванню в загальному порядку.*

Ураховуючи наведене, суд апеляційної інстанції на підставі належним чином оцінених доказів, наданих сторонами, з урахуванням установлених обставин, дотриманням норм матеріального і процесуального права дійшов правильного та обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позовних вимог про стягнення додаткових витрат на утримання дитини у зв'язку з їх недоведеністю.

Доводи касаційної скарги про те, що апеляційний суд в оскаржуваній постанові застосував норму права без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених Верховним Судом України у постанові від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17²⁸ та Верховним Судом у постанові від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц²⁹, є необґрунтованими з огляду на таке.

У справі № 501/5060/15-ц (постанова Верховного Суду від 26.06.2018³⁰) предметом спору була вимога про *стягнення додаткових витрат на дитину, понесених позивачкою на лікування дитини, які були пов'язані з її хворобою.* Верховний Суд зазначив про обґрунтованість рішення суду першої інстанції про *стягнення заявлених витрат, оскільки наданими позивачкою доказами* (висновок спеціаліста «Одеської обласної дитячої клінічної лікарні» та довідка дитячої поліклініки «Іллічівська басейна лікарня на водному транспорті») *підтверджувалося перебування дитини на диспансерному обліку з діагнозом «плоско-вальгусна деформація стоп II ст»*, тому суди дійшли висновків про те, що *витрати, які понесла позивачка, зумовлені негативними фактами* (хворобою), що вимагають додаткових матеріальних витрат на утримання дитини.

Якщо аналізувати справу № 6-1489цс17 (постанова Верховного Суду України від 13.09.2017³¹), то зазначимо, що предметом спору були вимоги про *стягнення додаткових витрат на дитину.* СК виходить із прин-

ципу рівності прав та обов'язків батьків. Відповідно до закону брати участь у додаткових витратах зобов'язані обоє з батьків, незалежно від того, з ким із них проживає дитина. При визначенні розміру стягнення з одного з батьків суд відносить частину витрат на іншого.

За наслідками касаційного перегляду Верховний Суд України зазначив, що наявність таких додаткових витрат *має довести особа, яка заявляє позовні вимоги про їх стягнення.* У цих випадках ідеться про *фактично зазначені або передбачувані витрати.* Установивши, що дитина продовжує навчання на платній основі у Чернігівському кооперативному технікумі Чернігівської облспоживспілки, суди не з'ясували можливості участі батька у зазначених додаткових витратах, не встановили обставин, що можуть бути визнані істотними для вирішення спору про участь одного з батьків у додаткових витратах на дитину, зокрема стан здоров'я, матеріальне становище батьків, наявність у них інших неповнолітніх дітей, непрацездатних дружини, чоловіка, батьків, повнолітніх дітей тощо, і з урахуванням цих обставин не визначили розміру додаткових витрат на дитину, зумовлених особливими обставинами. Наведене свідчить, що *фактичні обставини*, які були встановлені у справі № 6-1489цс17,³² є відмінними від обставин справи, яка переглядається.

Отже, правові висновки щодо застосування норми права, що викладені у постановах Верховного Суду України та Верховного Суду, на які заявниця посилається у касаційній скарзі, зроблені судами за *інших фактичних обставин.*

Узагальнюючи наведене, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що судами правильно застосовано норми матеріального права, дотримано норми процесуального права, зроблено обґрунтовані висновки на підставі належним чином оцінених доказів, наданих сторонами, тому відсутні підстави для задоволення касаційної скарги ОСОБА_1, поданої представником.

Цікавим є приклад, коли суд апеляційної інстанції також визнав додатковими витрати на придбання

²⁸ Постанова Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17. URL: court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1489cs17.

²⁹ Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75068236.

³⁰ Постанова Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 501/5060/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75068236.

³¹ Постанова Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17. URL: court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1489cs17.

³² Постанова Верховного Суду України від 13.09.2017 у справі № 6-1489цс17. URL: court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1489cs17.

ноутбука, оскільки вони зумовлені введенням в Україні дистанційної форми навчання у зв'язку з карантинними обмеженнями. У постанові Сумського апеляційного суду від 11.11.2021 у справі № 585/1114/21³³ міститься також твердження про те, що ця обставина є загальноновідомою, тому не потребує окремого доказування.

Таким чином, наведемо такі висновки:

— до *особливих обставин* закон відносить випадки, коли дитина, яка знаходиться на утриманні батьків, потребує додаткових витрат на неї у зв'язку з розвитком певних її здібностей або страждає на тяжку хворобу. *Особливі обставини можуть бути зумовлені як негативними, так і позитивними фактами*;

— *особливі обставини, які зумовили понесення додаткових витрат на дитину*, є індивідуальними у кожному конкретному випадку та підлягають доказуванню у загальному порядку особою, яка пред'явила позов про стягнення додаткових витрат на дитину;

— *схильність дитини до поглибленого навчання та вивчення точних наук* є позитивним фактом, який має враховуватися як особлива обставина, але

ця схильність має зумовлювати *розвиток особливих здібностей дитини*;

— *витрати, пов'язані з розвитком фізичних здібностей дитини*, мають бути зумовлені *особливими обставинами, пов'язаними з розвитком певних здібностей дитини*;

— витрати на поїздки дитини повинні мати *систематичний характер*, щоб вони могли розцінюватися як такі, що понесені за особливих обставин;

— якщо витрати на медичне страхування і проведені профілактичні огляди дитини не були пов'язані з каліцтвом або тяжкою хворобою дитини, то відсутні підстави для стягнення додаткових витрат на дитину;

— якщо *додаткові витрати на дитину зумовлені негативними фактами* (витрати понесені на лікування дитини та були пов'язані з хворобою дитини), то вимоги про їх стягнення мають бути підтверджені наданими доказами (наприклад, висновок спеціаліста дитячої клінічної лікарні, довідка дитячої поліклініки, що вказує на перебування дитини на диспансерному обліку з певним діагнозом).

³³ Постанова Сумського апеляційного суду від 11.11.2021. Справа № 585/1114/21. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101017117.

УСПІХ У СПРАВІ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ПРАВИЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ КОЛА ОСІБ

Валерія Шкварко, адвокат, секретар Комітету
з цивільного права та процесу НААУ

Усім нам відомо, що позовна заява — це перший найголовніший документ у матеріалах цивільної справи. Вимоги до форми позовної заяви чітко закріплені ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України¹. Саме положеннями цієї статті ми керуємося під час складання позову з метою звернення до суду для захисту прав та законних інтересів осіб, що звертаються за кваліфікованою юридичною допомогою.

Позовна заява — це перший документ по суті, в якому позивачем викладаються вимоги до відповіді, обґрунтування цих вимог, посилання на докази, які підтверджують позицію позивача. Нормами ЦПК передбачені вимоги до форми та змісту позову, недотримання яких має наслідком залишення позову без руху, а згодом може і без розгляду.

Звертаємо вашу увагу на те, що готуючи позовну заяву, необхідно ознайомитися з наявними доказами і не лише визначитися з предметом, але й звернути особливу увагу на коло осіб, що залучаються як відповідачі. Це важливо для якнайшвидшого та позитивного вирішення справи. Оскільки можна пройти всі три судові інстанції і отримати відмову від позову лише на підставі неправильно визначеного кола відповідачів.

Відповідач — це особа, яка, на думку позивача або відповідного правоуповноваженого суб'єкта, порушила, не визнала чи оспорила суб'єктивні права, свободи чи інтереси позивача. Відповідач притягається до справи у зв'язку з позовною вимогою, яка пред'являється до нього.

Але трапляються випадки, коли стає зрозумілим, що позов подано не до тих осіб, уже безпосередньо

під час судового засідання. У такому випадку є можливість скористатись процесуальним правом подання клопотання суду щодо залучення до справи відповідача. Головне, пам'ятати про чітко встановлені строки з правом звернення з таким клопотанням.

Відповідно до ст. 51 ЦПК суд першої інстанції має право за клопотанням позивача до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження — до початку першого судового засідання *залучити до участі у ній співвідповідача*. Якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до закінчення підготовчого провадження, а у разі розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження — до початку першого судового засідання за клопотанням позивача *замінює первісного відповідача належним відповідачем*, не закриваючи провадження у справі.

Верховний Суд зазначив, що найчастіше під неналежними відповідачами розуміють таких відповідачів, щодо яких судом під час розгляду справи встановлено, що вони не є зобов'язаними за вимогою особами.

При цьому суду для правильного вирішення питання щодо визнання відповідача неналежним

¹ Далі за текстом — ЦПК.

недостатньо встановити відсутність у нього обов'язку відповідати за цим позовом. Установлення цієї умови — підстава для ухвалення судового рішення про відмову в позові. Щоб визнати відповідача неналежним, крім названої умови, суд повинен мати дані про те, що обов'язок відповідати за позовом покладено на іншу особу. Про неналежного відповідача можна говорити тільки в тому випадку, коли суд може вказати особу, що повинна виконати вимогу позивача, — належного відповідача.

Таким чином, **неналежний відповідач** — це особа, притягнута позивачем як відповідач, стосовно якої встановлено, що вона не повинна відповідати за пред'явленим позовом за наявності даних про те, що обов'язок виконати вимоги позивача лежить на іншій особі — належному відповідачеві.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 17.04.2018 у справі № 523/9076/16-ц (провадження № 14-61цс18) зроблено висновок, що «пред'явлення позову до неналежного відповідача не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі, оскільки заміна неналежного відповідача здійснюється в порядку, визначеному ЦПК. За результатами розгляду справи суд відмовляє в позові до неналежного відповідача та приймає рішення по суті заявлених вимог щодо належного відповідача. Тобто визначення відповідачів, предмета та підстав спору є правом позивача. Натомість, установлення належності відповідачів й обґрунтованості позову — обов'язком суду, який виконується під час розгляду справи, а не на стадії відкриття провадження».

Така правова позиція закріплюється низкою інших постанов Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, а саме:

— постанова від 10.02.2021, справа № 619/2796/19-ц (провадження № 61-16575св20). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94873721;

— постанова від 23.03.2020, справа № 394/8/19 (провадження № 61-1404св20). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88401594;

— постанова від 30.01.2020, справа № 761/30025/16-ц (провадження № 61-43404св18). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87365386;

— постанова від 08.07.2020, справа № 612/808/18 (провадження № 61-15537 св 19). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90384985;

— постанова від 14.07.2020, справа № 686/23977/18 (провадження № 61-17715 св 19). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90562949;

— постанова від 19.08.2020, справа № 639/6295/16-ц (провадження № 61-36683св18). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91314139;

— постанова від 07.10.2020, справа № 705/3876/18 (провадження № 61-697св20). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92120313;

— постанова від 28.04.2021, справа № 707/2-1006/2011 (провадження № 61-5425св20). Див. за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96669072.

Таким чином, при вивченні матеріалів необхідно звертати увагу на практику судів та правильно визначити коло осіб по справі. Адже такі дії сприятимуть швидкому розгляду справ без зайвих перепон.

КУПІВЛЯ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ ІНОЗЕМЦЯМИ

Олена Мурзановська, юрист, експерт з питань операцій з об'єктами нерухомого майна, Київ — Варшава

Іноземні громадяни і юридичні особи мають право купувати об'єкти нерухомості в Україні. Законодавство України не містить заборон щодо купівлі об'єктів нерухомості іноземними фізичними або юридичними особами. Загальний порядок придбання нерухомості як для резидентів, так і для нерезидентів однаковий, але для останніх існують певні особливості, які ми розглянемо.

Придбати нерухомість можна шляхом укладення договору купівлі-продажу нерухомого майна. Порядок його укладання визначено Цивільним кодексом України. Так, згідно зі статтею 657 цього Кодексу договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

За договором купівлі-продажу, який підлягає нотаріальному посвідченню, розрахуватись готівкою можна лише у розмірі до 50 000 гривень включно. Платежі на суму, яка перевищує 50 000 гривень, здійснюються шляхом переказу коштів з поточного рахунку на поточний рахунок або внесення та/або переказу коштів на поточні рахунки (у тому числі на депозит нотаріуса на окремий поточний рахунок у національній валюті).

Процес купівлі нерухомості в Україні нерезидентами можна умовно поділити на етапи:

Етап перший. Вибір об'єкта.

Предметом купівлі-продажу може стати об'єкт нерухомості, що пропонується до продажу на первинному або вторинному ринках нерухомості.

Первинний ринок включає в себе пропозиції від забудовників. Це може бути комерційна нерухомість та квартири в новобудовах або будинки. Поширеними є також інвестиції в ще незавершене будівництво. Тут постачальниками послуг і продавцями переважно виступають забудовники.

На вторинному ринку нерухомість продається переважно її власниками. Порядок дій може відрізнятися залежно від виду обраного об'єкта нерухомості.

Етап другий. Підготовка документів.

Іноземцю для придбання нерухомості необхідні такі документи:

- дійсний закордонний паспорт (з відміткою про перетин кордону з Україною);
- перекладений і нотаріально засвідчений в Україні переклад закордонного паспорта;
- ідентифікаційний код. У разі, коли купівля об'єкта нерухомого майна здійснюється фізичною особою — нерезидентом, вимагається наявність облікової картки платника податків (ідентифікаційний код). Для цього потрібно подати у відповідний орган Державної фіскальної служби України переклад паспорта особи, завірений нотаріально, і заяву. Присвоєння ідентифікаційного коду відбувається протягом десяти днів. Отримавши його, можливо відкрити банківський рахунок і купити потрібну нерухомість.

Якщо нерухомість купується на підставі довіреності, виданої на третю особу, довіреність повинна бути засвідчена нотаріально. Якщо така довіреність видана нотаріусом за кордоном, її необхідно апостилювати в країні підписання документа.

Якщо продавець нерухомості на момент купівлі нерухомості перебуває чи перебував у шлюбі, чоловік / дружина повинні дати свою згоду на продаж. Це ж правило поширюється також на іноземців. Згоду можна оформити особисто в присутності нотаріуса, про що буде зроблено відповідну відмітку в договорі купівлі-продажу.

При укладанні договору можна надати нотаріально засвідчену заяву про згоду іншого з подружжя. Згода від іншого з подружжя не потрібна, якщо пара уклала шлюбний контракт, у зв'язку з яким така згода буде

зайвою. При укладенні договору купівлі-продажу нерухомості продавець надає нотаріусу відповідний шлюбний договір.

Етап третій. Укладення договору.

Сторони підписують договір купівлі-продажу нерухомості у присутності нотаріуса. Звичайна практика при купівлі нерухомості, особливо житла, передбачає також укладання попереднього договору. Нотаріус в обох випадках посвідчує договір купівлі-продажу.

Договір купівлі-продажу проходить реєстрацію в державному реєстрі. При цьому відбувається перехід права власності. При реєстрації нотаріус перевіряє, чи були сплачені всі необхідні збори і мита, чи мають сторони право укласти правову угоду, чи поширюються обтяження або права третіх осіб на об'єкт.

Оплата, як правило, проводиться безпосередньо в момент укладення договору, якщо немає іншої домовленості. В основному, пропонуються такі можливості:

- відкриття інвестиційного рахунку та переказ на цей рахунок суми в іноземній валюті з-за кордону з подальшим продажем іноземної валюти та переказом на інвестиційний рахунок грошових коштів у гривнях для подальшого здійснення іноземної інвестиції;
- безпосередній переказ валюти з-за кордону на рахунок в іноземній валюті продавця — резидента;
- оплата готівкою в банку і переказ на рахунок продавця, оскільки оплата готівкою дозволяється тільки в сумі до 50,000 грн. При цьому слід звернути увагу, що необхідно пред'явити свідоцтво про походження коштів. Верхня межа незадекларованих готівкових коштів іноземців, які ввозяться в Україну, становить 10,000 євро.

ПИТАННЯ ПОДАТКІВ І МИТА ПРИ ОФОРМЛЕННІ УГОД З НЕРУХОМІСТЮ В УКРАЇНІ

Належні податки і збори при купівлі нерухомості залежать від багатьох факторів.

1. Якщо нерухомість перебуває у володінні продавця більше 3 років і покупець з продавцем є українцями, тобто резидентами, належними є такі збори:

- 1 % — пенсійний фонд (утримується з покупця);
- 1 % — державне мито (утримується з продавця);

2. Якщо нерухомість перебуває у володінні продавця менше 3 років і покупець з продавцем є українцями, тобто резидентами, належать такі збори:

- 1 % — пенсійний фонд (утримується з покупця);
- 1 % — державне мито (утримується з продавця);
- 5 % — податок з доходу фізичних осіб (ПДФО), який фізичні особи сплачують за результатами офіційної річної декларації (утримуються з продавця);
- 1,5 % — військовий збір (утримується з продавця).

3. Якщо нерухомість перебуває у володінні продавця менше 3 років і продавець — іноземець (якщо іноземець є резидентом України, розмір сплачуваних зборів може окремо регулюватися фінансовим управлінням):

- 1 % — пенсійний фонд (утримується з покупця);
- 1 % — державне мито (утримується з продавця);
- 18 % — податок з доходу фізичних осіб (ПДФО), який фізичні особи сплачують за результатами офіційної річної декларації (утримуються з продавця);
- 1,5 % — військовий збір (утримується з продавця).

Отже, при придбанні майна іноземцями в Україні до них не застосовуються ніякі особливі податкові режими. Разом з тим при перепродажу майна, що знаходиться у володінні менше трьох років, існують деякі відмінності. Українець в такому випадку оплачує 5 % податку з доходу. А іноземець — 18 %.

Власне, це єдина істотна відмінність при операціях з нерухомістю українцями й іноземцями, з точки зору податкових нюансів.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

19 квітня 2022 року Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова № 480 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану»¹. Саме після прийняття цього нормативно-правового акта відновилося функціонування Державних реєстрів, що була припинена після 24.02.2022, та з'явилася можливість здійснення купівлі чи продажу нерухомості під час воєнного стану за певних умов.

¹ Далі за текстом — постанова № 480.

Нові правила купівлі-продажу приватної та комерційної нерухомості передбачають наступне:

1. Нотаріальні дії щодо цінного майна (приватної та комерційної нерухомості) здійснюються виключно нотаріусами, які відповідають спеціально визначеним критеріям (п. 9 постанови № 480) та включені до Переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються дії щодо цінного майна².

2. Продаж об'єктів приватної чи комерційної нерухомості є неможливим протягом місяця з дня державної реєстрації права власності на такий об'єкт нерухомості.

Виняток: Об'єкти нерухомості, отримані у порядку спадкування або у результаті визначення розміру часток у праві спільної сумісної власності.

3. Нотаріальне посвідчення договору про відчуження нерухомого майна здійснюється виключно за його місцезнаходженням. Відчуження майна за місцезнаходженням сторін договору забороняється.

Виняток: Оформлення операцій щодо нерухомого майна, яке знаходиться у місті Києві або Київській області. Посвідчення таких договорів здійснюється виключно нотаріусом, робоче місце якого розташовано у Києві чи Київській області, та можливе за місцезнаходженням такого майна, або за місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи — однієї із сторін договору.

4. Продаж нерухомості фізичною особою на підставі довіреності забороняється. Це означає, що продати приватну чи комерційну нерухомість може виключно власник. Це обмеження не застосовується

до придбання нерухомості фізичною особою, а також до юридичних осіб (наприклад, угода купівлі-продажу нерухомості може бути укладена на підставі довіреності керівника юридичної особи у разі його тимчасової відсутності).

5. Нерухомість не може бути передана як внесок до статутного капіталу або отримана у разі виходу особи із складу учасників компанії.

6. Купівля-продаж нерухомого майна на територіях, що входять до Переліку територій обмеженого доступу³, забороняється.

Таким чином, в умовах воєнного стану купівля-продаж як житлової, так і комерційної нерухомості є можливою виключно з дотриманням оновлених законодавчих вимог щодо оформлення правочинів купівлі-продажу нерухомого майна. Так, перед укладанням угоди необхідно перевіряти правовстановлюючі документи на об'єкт нерухомості, наявність чи відсутність обмежень щодо оформлення відповідних угод, статус нотаріуса щодо можливості здійснення нотаріальних та реєстраційних дій.

Отже, чинне правове регулювання, безсумнівно, сприяє поступовому відновленню функціонування ринку нерухомості в умовах воєнного стану в Україні, в тому числі за рахунок купівлі об'єктів нерухомості нерезидентами. У свою чергу, низка запроваджених обмежень сприятиме мінімізації шахрайських схем у сфері нерухомості, що забезпечить захищеність операцій з купівлі-продажу об'єктів нерухомості протягом війни і, як наслідок, збільшить число задоволених нових власників об'єктів нерухомості.

² З переліком нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються дії щодо цінного майна можна ознайомитися на офіційному веб-сайті Мін'юсту за посиланням : URL: minjust.gov.ua/pages/list_of_notaries. Звертаємо увагу, що перелік постійно оновлюється відповідними наказами Мін'юсту.

³ Див.: наказ Міністерства юстиції України від 01.04.2022 № 1307/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 19.09.2022 № 3949/5) «Про затвердження Переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану».

ПОДАТОК ВІД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Лілія Плівак, адвокат, Рада адвокатів Черкаської області, м. Картузи,
Поморське воєводство, Республіка Польща

Багато громадян України, які купують автомобілі на території Республіки Польща, не задумуються про те, що в певних випадках саме на них, а не на продавця, покладено обов'язок зі сплати податку від укладеного правочину. Зі змісту цієї статті ви дізнаєтесь про податок від купівлі автомобіля, в яких випадках його потрібно сплачувати, хто звільнений від сплати податку, як розрахувати його розмір, в який термін необхідно сплатити податок та яка відповідальність передбачена за відсутність такої сплати.

Купуючи автомобіль на території Республіки Польща, покупець сплачує власні кошти і фактично зменшує розмір свого доходу, проте в певних випадках саме покупець зобов'язаний сплатити так званий податок від збагачення (польською мовою — Podatek od zysuności cywilnoprawnych, скорочено — PCC).

ЩО ТАКЕ PODATEK OD CZYNNOŚCI CYWILNOPRAWNYCH?

Податок від цивільно-правових операцій — це різновид податку на території Республіки Польща, який сплачується від певних угод купівлі-продажу, позички та дарування, в тому числі і від угод купівлі автомобіля.

Приймати рішення щодо того, потрібно чи ні сплачувати податок PCC, необхідно виходячи з таких чинників, а саме:

- нове чи вживане авто купуємо;
- купуємо авто у фізичної особи (з рук) чи у юридичної особи;
- яка вартість авто;
- купуємо авто на території Республіки Польща чи поза її межами.

В ЯКИХ ВИПАДКАХ НЕОБХІДНО СПЛАТИТИ ПОДАТОК ВІД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ?

Бувають ситуації, коли купуючи автомобіль, ми зобов'язані сплатити податок PCC, проте не у всіх випадках. Існують також ситуації, в яких ми звільнені від сплати такого податку.

Податок від купівлі авто покупець зобов'язаний сплатити у тому випадку, коли купує авто у особи, яка не є платником податку VAT. Іншими словами, якщо купуємо вживаний автомобіль від фізичної особи. Натомість, купуючи новий автомобіль з салону, ми звільнені від сплати податку PCC, оскільки вартість усіх податків уже включено до вартості такого авто.

Також те, необхідно чи ні сплачувати податок, залежить від вартості автомобіля та місця його придбання. Якщо вартість авто менше 1000 zł., то сплачувати податок не потрібно. Важливо врахувати, що до уваги беремо саме ринкову вартість певного автомобіля, а не суму, яка прописана в умові купівлі. За автомобілі, які придбані поза межами Республіки Польща, податок сплачувати не потрібно.

Зі змісту наведеної таблиці визначаємо в якій ситуації належить сплатити податок.

Вид купівлі авто	Необхідність сплати податку
Купівля нового автомобіля	Ні
Купівля вживаного автомобіля	Так
Купівля у платника податку (по фактурі)	Ні
Купівля у фізичної особи (неплатника податку)	Так
Вартість більше 1000 злотих	Так
Вартість менше 1000 злотих	Ні

Вид купівлі авто	Необхідність сплати податку
Купівля на території Республіки Польща	Так
Купівля поза межами країни	Ні
Купівля авто в іноземця, проте в межах Республіки Польща	Так
Купівля авто особою з інвалідністю для власних потреб	Ні

ЯК ВИРАХУВАТИ РОЗМІР ПОДАТКУ ВІД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ У 2022 РОЦІ?

Розмір податку РСС становить 2 % від ринкової вартості купленого автомобіля. Для перевірки ринкової вартості авто необхідно переглянути вартість автомобілів такої самої марки, типу, моделі, року випуску в тій самій місцевості і на момент купівлі авто.

Досить часто, з метою ухилення від сплати податку, в договорі сторони прописують вартість авто до 1000 злотих, проте цього робити не потрібно, оскільки податок вираховується не від тієї суми, яка зазначена в договорі, а саме від ринкової вартості авто.

Самостійно знижувати вартість авто також не потрібно, оскільки посадові особи податкової (польською мовою — Urząd Skarbowy), під час перевірки поданої вами декларації, завжди перевіряють, чи правильно зазначено вартість авто та вираховано податок.

Виняток щодо зазначення ринкової вартості авто в декларації становить для тих автомобілів, які купують пошкодженими. У такому випадку зазначаємо ту вартість авто, яку нами фактично сплачено, під час подання декларації надаємо докази того, що купили авто ушкодженим, і пам'ятаймо, що посадові особи Urzędu Skarbowego наділені повноваженнями замовити експертну оцінку для визначення дійсної вартості пошкодженого автомобіля.

ЯК ЗАПЛАТИТИ ПОДАТОК ВІД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ?

Для сплати податку необхідно заповнити декларацію РСС-3, а коли автомобіль купує кілька осіб — РСС-3/A, до якої необхідно внести відомості щодо себе (власне прізвище та ім'я, імена батька та матері, адресу проживання на території Республіки Польща, номер PESEL, номер телефону, електронну адресу), внести інформацію щодо купленого автомобіля (марка, модель, рік виготовлення, VIN код, об'єм двигуна, пробіг) та нараховану квоту податку.

Якщо ви попередньо реєструвалися в податковій як платник податку, то таку декларацію можна заповнити та подати онлайн на сайті podatki.gov.pl. У разі відсутності

сті реєстрації варто на тому ж таки сайті за посиланням wizyta.podatki.gov.pl попередньо записатися на візит до Urzędu Skarbowego за місцем свого проживання, де заповнити та подати декларацію РСС-3 особисто.

Після подання декларації отримаємо реквізити, на які необхідно перерахувати зазначену в декларації суму податку.

Важливо пам'ятати, що на подання декларації та сплату податку маємо **14 днів з моменту купівлі автомобіля**.

НЕСПЛАЧЕНИЙ ПОДАТОК ВІД КУПІВЛІ АВТОМОБІЛЯ. ЩО ЗАГРОЖУЄ?

У випадку неподання декларації та відсутності сплати податку РСС у визначений 14-денний термін, винна особа може бути притягнута до відповідальності за податкове правопорушення або навіть податковий злочин.

У тій ситуації, коли особа не встигла подати декларацію та сплатити податок з поважних причин (хвороба і т. д.) або їй не було відомо про необхідність сплати податку, необхідно разом з поданням декларації подати також відповідну заяву (польською мовою — Czynny żal), в якій зазначити причину, через яку декларацію не було подано вчасно, визнати свою вину і зобов'язатися сплатити податок РСС. У випадку подання такої заяви і сплати податку особу не буде притягнуто до відповідальності.

Тим особам, які ухилилися від сплати податку і не визнали своєї вини, загрожують штрафні санкції, розмір яких залежить від мінімальної заробітної плати у відповідному році. Штрафні санкції є досить суттєвими, для прикладу у 2022 році їх розмір становить від 301 до 60 200 zł.

Підсумовуючи, варто зауважити, що у посадових осіб Urzędu Skarbowego є 5 років на те, щоб виявити осіб, які, придбавши автомобіль, не подали декларацію та не виконали свій обов'язок щодо сплати податку РСС, і, відповідно, притягнути їх до відповідальності. Після спливу 5-річного терміну від дати купівлі авто особи не можуть бути притягнуті до відповідальності.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКАЗ ЧИ ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ

Сергій Сидоренко, адвокат, член Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності НААУ

У період активної диджиталізації в Україні у діловому світі, і не тільки, все частіше для обміну документами, листування використовуються електронні пошти (e-mail) та різноманітні електронні месенджери (Telegram, Viber та інші). Листування шляхом надіслання електронних листів вже давно стало частиною ділових звичаїв в Україні. Партнери у бізнесі шляхом електронного листування узгоджують об'єми робіт, строки, порядок виконання договірних умов, обмінюються актами виконаних робіт, рахунками про оплату, заявляють претензії тощо. І в разі, якщо справа доходить до судового розгляду, постає одне велике питання, чи можна ви-

знати цю електронну переписку електронними документами та використовувати у суді її як доказ? У цьому випадку важливо розмежувати поняття електронного доказу від електронного документа.

Електронний документ — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною (Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»).

Обов'язковий реквізит електронного документа — обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили.

Для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис. Накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа.

Електронний підпис — електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис. Кваліфікованим електронним підписом є удосконалений електронний підпис, який створюєть-

ся з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа (Закон України «Про електронні довірчі послуги»).

Водночас **електронними доказами** є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) (ч. 1 ст. 96 Господарського процесуального кодексу України).

Найчастіше не зовсім добросовісні партнери, користуючись поняттям та структурою електронних документів, визначених Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», не визнають документи, надіслані електронною поштою або за допомогою електронних месенджерів, як документи взагалі або такими, що мають юридичну силу, оскільки нібито вони не мають електронного цифрового підпису уповноваженої особи.

Але на цей випадок Верховний Суд має вже достатньо чітку позицію, викладену не в одному рішенні.

Верховний Суд у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду у постанові від 15.07.2022 у справі № 914/1003/21 зазначив:

«68. На відміну від електронного документа, електронний доказ — це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи. Таким чином, повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою, є електронним доказом.

69. У ч. 2 ст. 96 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути передбачено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу. У частині третій зазначеної статті встановлено, що учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених в порядку, передбаченому законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

70. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, в якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 Господарського процесуального кодексу України), який, у свою чергу, є засобом установлення даних, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (п. 1 ч. 2 ст. 73 Господарського процесуального кодексу України). Таким чином, подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу (такий правовий висновок викладений у постановках Верховного Суду від 19.01.2021 у справі № 922/51/20, від 14.12.2021 у справі № 910/17662/19).

71. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Якщо

подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (ч. 5, 6 ст. 96 Господарського процесуального кодексу України).

72. Сам лист електронної пошти є таким, що містить відомості про факт відправлення повідомлення із відповідної електронної адреси, час відправлення, адресатів листа — осіб, до відома яких було доведено таке повідомлення тощо. У випадку, якщо позивач подає позов у паперовій формі, то електронний лист може бути наданий суду у вигляді відповідної роздруковки.

73. Така роздруковка електронного листа та додатків до нього є паперовою копією електронного доказу».

Такі роздруковки мають бути засвідчені як паперові копії в порядку, встановленому чинним законодавством, та не підлягають засвідченню електронним підписом.

Дуже важливим, на мою думку, є висновок Верховного суду про те, що здійснення електронної переписки як усталеного звичаю ділового обороту в Україні, що не вимагає договірної врегулювання, визнається цивільним звичаєм за ст. 7 Цивільного кодексу України (*постанови Верховного Суду від 27.11.2018 у справі № 914/2505/17, від 13.10.2021 у справі № 923/1379/20, ухвала Верховного Суду від 25.05.2022 у справі № 914/1003/21*).

Звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин, тобто внаслідок його багаторазового використання він сприймається як правило поведінки і його дотримуються без додаткової формалізації.

Наша країна не відстає від інших країн Європи у питанні визначення електронних доказів та їх використання у судочинстві. Так, Керівними принципами щодо використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві, прийнятими Комітетом міністрів Ради Європи 30.01.2019 на 1335-му засіданні постійних представників міністрів¹, визначено, що «**Електронний доказ**» — це будь-який доказ,

¹ Далі за текстом — Принципи.

отриманий на основі даних, що містяться на будь-якому пристрої або створені ним, при цьому функціонування такого пристрою залежить від програмного забезпечення або даних, що зберігаються або передані за допомогою комп'ютерної системи чи мережі.

Вони можуть мати форму тексту, відео, фото чи звукозапису. Дані можуть надходити з різних носіїв або методів доступу, таких як мобільні телефони, вебсторінки, комп'ютери або GPS-рекордери, включаючи дані, що зберігаються у сховищах поза власним контролем сторони. Електронні повідомлення (електронна пошта) є типовим прикладом електронних доказів, оскільки вони є доказом, отриманим з електронного пристрою (комп'ютера або подібного пристрою), і включають відповідні метадані.

Електронні докази слід оцінювати так само, як і інші види доказів, зокрема щодо їх допустимості, справжності, точності та цілісності.

У Принципах Комітет міністрів Ради Європи рекомендує судам не відхиляти електронні докази та заперечувати їхню юридичну силу виключно через те, що вони були зібрані та/або надані в електронному вигляді, а також тому, що вони не містять удосконалений, кваліфікований або аналогічно захищений цифровий підпис.

Крім того, Верховний Суд неодноразово зазначав, що *скрін-шоти повідомлень з телефону та планшета, роздруківки з Viber є належними та до-*

пустимими доказами (постанови від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19, від 18.02.2021 у справі № 442/3516/20), а *переписка у Viber, Skype та інших месенджерах, включно з голосовими повідомленнями та іншим, є належним електронним доказом* (постанови від 17.04.2020 у справі № 905/2319/17, від 25.03.2020 у справі № 570/1369/17, від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19, від 27.11.2019 у справі № 1540/3778/18). Подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, лише у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд *ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу* (постанови від 29.01.2021 у справі № 922/51/20, від 23.09.2021 у справі № 910/17662/19).

Підсумовуючи викладене, хочу зазначити, що у сучасній діловій практиці більшість електронних даних не мають розширених або кваліфікованих електронних підписів і не захищені іншим способом, тому визнати їх електронними документами не можна, але незважаючи на це, суди розглядають такі електронні дані як електронні докази. А невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), не є підставою для визнання такого доказу недопустимим, якщо інше не встановлено законом.

Правова позиція

Верховного Суду щодо юрисдикції та порядку вирішення спорів щодо повернення дітей, якщо вони незаконно вивезені з України

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду на засіданні 17 серпня 2022 року у справі № 613/1185/19, провадження № 61-2286св21, розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 на постанову Харківського апеляційного суду від 11 листопада 2020 року.

Батько просив суд повернути за попереднім місцем проживання в Україні малолітніх дітей, які виїхали з матір'ю за кордон, у Республіку Вірменія.

Після відмови в задоволенні позову судами першої та апеляційної інстанцій з різних правових підстав Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду скасував попередні судові рішення й направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції, зробивши такі правові висновки.

Районний суд не врахував наявності в спорі іноземного елементу й під час ухвалення рішення застосував виключно національне законодавство. Апеляційний суд вважав ефективним способом захисту позивача звернення до Центрального органу держави постійного проживання дитини або іншої Договірної держави за правилами статей 8–11 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року (далі — Гаазька конвенція 1980 року), а не до суду.

Натомість Верховний Суд зазначив, що за правилами Гаазької конвенції 1980 року заявник має право звернутися до:

- 1) Центрального органу держави (в Україні — до Міністерства юстиції України) за місцем постійного проживання дитини;
- 2) Центрального органу держави (наприклад: у Республіці Вірменія — Міністерство юстиції тощо), до якої дитину вивезено та в якій вона утримується;
- 3) суду.

Гаазька конвенція 1980 року жодним чином не перешкоджає судам договірних держав розглядати справу про викрадення дітей, не звертаючись до центральних органів влади.

Те, що заявник вже звернувся до Центрального органу країни ймовірного проживання дітей, не може бути перешкодою у зверненні до повноважного суду.

Водночас суди першої та апеляційної інстанцій не вирішили першочергового питання, а саме чи підлягає цей спір розгляду судами України.

Відповідно до ст. 5 Конвенції про юрисдикцію право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19 жовтня 1996 року (далі — Гаазька конвенція 1996 року) з урахуванням ст. 7 у разі зміни звичайного місця проживання дитини на іншу Договірну Державу юрисдикцію мають органи Держави нового звичайного місця проживання.

Звичайне місце проживання дитини слід розуміти як таке місце, існування якого доводить певний ступінь прив'язаності дитини до соціального та сімейного її оточення.

Позивач у такій категорії справ, звертаючись до суду з позовом, має довести, що Україна як держава була постійним та звичайним місцем проживання дітей до їхнього незаконного переміщення чи утримання в іншій договірній державі.

Суди першої та апеляційної інстанцій не дослідили питання про встановлення звичайного місця проживання дітей заявника в Україні до їх незаконного переміщення / утримання в іншій державі.

У цій категорії справ юрисдикція вирішення спору закріплюється за місцем постійного проживання дитини, а тому якщо місце постійного проживання дитини переноситься до іншої держави, органи влади держави нового місця постійного проживання набувають юрисдикції щодо суті спору. Водночас суди першої та апеляційної інстанцій не досліджували питання, чи прижилися діти за новим місцем проживання.

Верховний Суд вказав, що для вирішення питання, чи підлягає розгляд такої справи судами України, потрібно з'ясувати:

1. Чи було звичайним місцем проживання дітей в Україні до їхнього переміщення за кордон?

2. Чи обрали діти інше місце постійного проживання за межами України?

3. Чи прижилися діти в новому середовищі?

4. Якщо неможливо встановити звичайне місце проживання дітей, то на території якої з держав вони перебувають у зв'язку з переміщенням?

5. Чи завершилася процедура повернення дітей, ініційована заявником у країні ймовірного перебування дітей, за правилами Гаазької конвенції 1980 року?

Залежно від встановлення обставин того, чи підлягає вирішенню спір судами України, судам належить або вирішити спір по суті, або закрити провадження у справі через те, що спір не підлягає розгляду судами України.

Оскільки у справі вимагається збирання та додаткова перевірка й оцінювання доказів, обставини справи встановлені судами неповно, допущено не-правильне застосування норм процесуального права щодо юрисдикції спору, а встановлення таких істотних порушень норм процесуального права та неправильне застосування норм матеріального права позбавляє Верховний Суд можливості ухвалити нове рішення у справі.

Повний текст постанови Постанови Верховного Суду від 17 серпня 2022 року у справі № 613/1185/19 (провадження № 61-2286св21) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106204815.

Правова позиція

Верховного Суду щодо розгляду апеляційним судом справи без повідомлення її учасників лише у випадку наявності виключно вимоги майнового характеру

Велика Палата Верховного Суду на засіданні 10 серпня 2022 року у справі № 202/4233/16, провадження № 14-222цс21, розглянула в порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання патенту України на корисну модель недійсним та зобов'язання вчинити певні дії за касаційною скаргою ОСОБА_3 в інтересах ОСОБА_1 на рішення Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 12 червня 2019 року та постанову Дніпровського апеляційного суду від 11 січня 2020 року.

Особа звернулася з позовом до іншої особи та Державної служби інтелектуальної власності України про визнання патенту України на корисну модель недійсним та зобов'язання вчинити певні дії. Позивач є власником патенту України на корисну модель, який зареєстровано 24 лютого 2010 року. На його думку, патент, виданий відповідачеві у 2012 році, має аналогічний зміст та порушує Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», оскільки не відповідає такій умові патентоздатності, як новизна.

Суд апеляційної інстанції розглянув апеляційну скаргу по суті в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи, тому що відповідно до ч. 1 ст. 369 ЦПК України апеляційні скарги на рішення суду в справах із ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для праце-

здатних осіб розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

Розглядаючи касаційну скаргу позивача, Велика Палата Верховного Суду констатувала, що приписи ч. 1 ст. 369 ЦПК України щодо письмового провадження за наявними в справі матеріалами без повідомлення сторін можуть бути застосовані судами апеляційної інстанції лише у випадку розгляду апеляційних скарг на рішення суду, якщо наявні виключно вимоги майнового характеру і ціна позову — менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження).

Якщо ж у справі наявні вимоги немайнового характеру, то розгляд такої справи в суді апеляційної інстанції здійснюється в судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

Суд апеляційної інстанції визначив розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи. Проте предметом заявленого позову є немайнові вимоги — визнання патенту України на корисну модель недійсним та зобов'язання вчинити певні дії. Отже, розгляд цієї справи судом апеляційної інстанції мав відбуватися з повідомленням (викликом) учасників справи.

З огляду на порушення процесуальних гарантій позивача на забезпечення належного розгляду справи

в суді апеляційної інстанції Велика Палата ВС згідно з п. 5 ч. 1 ст. 411 ЦПК України скасувала рішення апеляційного суду, а справу передала на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Повний текст постанови Великої Палати Верховного Суду від 10 серпня 2022 року у справі № 202/4233/16 (провадження № 14-222цс21) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/105961909.

Правова позиція

Верховного Суду щодо нікчемності укладеного без дотримання конкурентних засад договору купівлі-продажу земельної ділянки, на якій розташований об'єкт самочинного будівництва

Велика Палата Верховного Суду на засіданні 20 липня 2022 року у справі № 923/196/20, провадження № 12-58гс21, розглянула у судовому засіданні справу за позовом Лазурненської селищної ради Скадовського району Херсонської області (далі — позивач, селищна рада) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Табіті» (далі — відповідач, ТзОВ «Табіті») про визнання недійсним договору купівлі-продажу та застосування наслідків його недійсності за касаційною скаргою відповідача на рішення Господарського суду Херсонської області від 30 червня 2020 року і постанову Південно-західного апеляційного господарського суду від 12 липня 2021 року.

Селищна рада продала ТОВ «Табіті» земельну ділянку комунальної власності без проведення земельних торгів. Підставою стало те, що на цій ділянці нібито був розміщений об'єкт нерухомого майна, право власності на який товариство зареєструвало за собою. Придбавши земельну ділянку, покупець поділив її на шість інших із присвоєнням їм кадастрових номерів. Незабаром селищна рада дізналася про незаконність спорудження вказаного об'єкта, тому що ні замовник будівництва, ні товариство-відповідач не мали на земельну ділянку відповідного речового права. З огляду на це управління ДАБІ скасувало реєстрацію декларації про початок виконання будівельних робіт. Законність цього рішення підтвердили суди в іншій справі.

Селищна рада звернулася до суду. Просила визнати недійсним укладений із ТОВ «Табіті» договір купівлі-продажу земельної ділянки та повернути ділянку, утворені внаслідок поділу. Суд першої інстанції позовні вимоги задовольнив. Суд апеляційної інстанції під час нового розгляду справи залишив рішення суду першої інстанції без змін. Велика Палата Верховного

Суду, розглядаючи касаційну скаргу відповідача, мала, зокрема, вирішити питання про те, чи є підстави визнати спірний договір недійсним і застосувати реституцію.

За змістом абз. 2 ч. 2 ст. 134 ЗК України, якщо особа не має права власності на розміщений на земельній ділянці об'єкт, підстави для застосування неконкурентних засад продажу цієї ділянки відсутні. При цьому не має значення, чи є він об'єктом незавершеного будівництва, чи завершеним об'єктом нерухомого майна, зданим в експлуатацію у встановленому законом порядку.

Товариство, керівник якого діяла недобросовісно, достовірно знаючи про те, що немає законних підстав для початку будівництва, мало знати про відсутність підстав для придбання первинної земельної ділянки на неконкурентних умовах (без проведення земельних торгів).

Відповідач не набув права власності на об'єкт незавершеного будівництва. Цей об'єкт є самочинним будівництвом, тому що первинна земельна ділянка не була відведена для відповідної мети. Ані юридична особа, яка розпочала будівництво на цій ділянці, ані відповідач, який зареєстрував за собою як внесок до статутного капіталу право власності на об'єкт незавершеного будівництва, жодного речового права на первинну земельну ділянку не мали.

Державна реєстрація права власності на нерухоме майно є одним із юридичних фактів у юридичному складі, необхідному для підтвердження цього права, а самостійного значення для виникнення права власності не має. Така реєстрація визначає лише момент, з якого держава визнає та підтверджує право власності за наявності інших юридичних фактів, передбачених законом як необхідних для виникнення цього права. Реєстрація права власності на самочинне

будівництво не змінює правовий режим такого будівництва як самочинного.

Тому в недобросовісного відповідача, який зареєстрував право власності на об'єкт незавершеного будівництва за собою, це право не виникло. Вказане унеможлиблювало набуття ним первинної земельної ділянки в неконкурентний спосіб. У такому разі треба застосовувати загальні правила ст. 135 ЗК України про проведення земельних торгів у формі аукціону, за результатом яких укласти відповідний договір.

Оскільки спірний договір купівлі-продажу укладений без дотримання конкурентних засад, тобто спрямований на незаконне заволодіння земельною ділянкою комунальної власності, то такий договір згідно з частинами 1, 2 ст. 228 ЦК України є нікчемним. Отже, суди попередніх інстанцій помилково задовольнили вимогу про визнання недійсним нікчемного договору. З огляду на обставини цієї справи, поведінку сторін і нікчемність вказаного договору ВП ВС вважає, що єдиним ефективним способом захисту прав позивача є повернення йому відповідачем земельних ділянок.

За недійсності правочину взаємне повернення сторонами одержаного за ним (двостороння реституція) є юридичним обов'язком, що виникає із закону та юридичного факту недійсності правочину. Таке

поновлення сторін у попередньому становищі може застосовуватися лише тоді, коли майно, передане за відповідним правочином, залишається в його сторони. Формування земельних ділянок їх володільцем, зокрема внаслідок поділу, не впливає на можливість захисту права власності у визначений цивільним законодавством спосіб.

Те, що відповідач поділив первинну земельну ділянку на шість, за обставинами справи суд оцінює як відсутність наміру завершити розпочате будівництво на всій площі ділянки. Як покупець за нікчемним спірним договором купівлі-продажу відповідач має юридичний обов'язок повернути позивачеві як продавцеві за цим договором, який діє в інтересах територіальної громади, усі спірні земельні ділянки в комунальну власність.

ВП ВС скасувала рішення судів попередніх інстанцій та ухвалила рішення про задоволення позову щодо повернення спірних земельних ділянок селищній раді, а в задоволенні вимоги про визнання недійсним спірного договору купівлі-продажу — відмовила.

Повний текст постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 липня 2022 року у справі № 923/196/20, провадження № 12-58rc21, розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852862>.

Правова позиція

Верховного Суду щодо переважного права на придбання частки

в разі звернення стягнення на частку учасника товариства

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду на засіданні 14 червня 2022 року у справі № 904/4790/20 розглянув у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу ОСОБА_1, ОСОБА_2, на рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 25.08.2021 та постанову Центрального апеляційного господарського суду від 23.11.2021 у справі за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2, Товариства з обмеженою відповідальністю «Агро-Комплект» до ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, треті особи: Товариство з обмеженою відповідальністю Підприємство матеріально-технічного забезпечення «Агро-Комплект»; Товариство з обмеженою відповідальністю «Агро-Комплект ЛТД»;

Приватний виконавець виконавчого округу Дніпропетровської області Щигарцев Ігор В'ячеславович; Приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу Кононенко Світлана Анатоліївна про переведення прав, визнання недійсним договору, акта та скасування реєстраційних дій.

У справі № 904/4790/20 учасники ТОВ звернулися з позовом про:

— переведення пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі товариства прав і обов'язків покупців (стягувачів) за договором про передачу майна (майнових прав), а саме частки у статутному капіталі ТОВ, від боржника стягувачу

в рахунок погашення боргу в межах виконавчого провадження;

— визнання недійсним цього договору та акта приймання-передачі частки в статутному капіталі ТОВ;

— скасування реєстраційної дії щодо виключення зі складу учасників ТОВ боржника та включення стягувача;

— скасування реєстраційної дії щодо виключення зі складу учасників ТОВ стягувача та включення третьої особи.

Позивачі посилаються на те, що передача частки в статутному капіталі ТОВ третій особі в рахунок часткового погашення боргу в межах виконавчого провадження відбулася з порушенням переважного права інших учасників щодо частки.

Рішенням господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду змінив судові рішення в мотивувальній частині з огляду на таке.

Закон прямо та буквально передбачає переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, тобто переважне право купівлі, що виникає лише в разі продажу такої частки за договором купівлі-продажу.

Договір про передачу майна (майнових прав) від боржника стягувачу в рахунок погашення боргу, укладений відповідно до ч. 8 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження», за своєю природою не є безоплатним, оскільки стягувач за згодою сторін набуває майно за ціною, що підлягає стягненню за виконавчим провадженням із боржника. Оплатність такого договору не є підставою для висновку, що він за своєю природою є договором купівлі-продажу, до якого застосовуються правила ст. 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Укладання такого договору передбачено Законом України «Про виконавче провадження». Особливістю вказаного договору є те, що він укладається під час виконавчого провадження з метою виконання судового рішення і захисту прав стягувача, без застосування процедури примусової реалізації частки.

КГС ВС зауважив, що такий договір не є договором купівлі-продажу, але до нього й до порядку його укладання застосовуються аналогічні правила з огляду

на законодавство, оскільки відповідно до відсильної норми ч. 5 ст. 22 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» виконавець пропонує іншим учасникам товариства (крім тих, які письмово відмовилися від свого переважного права щодо частки) придбати частку згідно зі ст. 20 цього Закону.

Отже, учасники товариства мають переважне право на придбання частки не лише при укладенні договору купівлі-продажу, а й при зверненні стягнення на частку учасника товариства.

За загальним правилом належний спосіб захисту в разі порушення переважного права купівлі майна — це переведення прав і обов'язків покупця на привілейовану особу. Водночас, на думку КГС ВС, таке переведення можна здійснити, лише якщо майно залишилось у володінні первісного покупця. Якщо ж останній уже передав належну йому частку іншій особі, то переведення прав неможливе, оскільки такий спосіб не захистить (не відновить) порушеного переважного права учасника на придбання частки, не забезпечить йому можливості придбати у власність частку, відчужену з порушенням його переважного права на її придбання. Таке рішення не буде підставою для припинення права власності на частку в статутному капіталі ТОВ останнього покупця (власників частки). Захист переважного права на придбання частки ТОВ у такому разі може бути реалізовано шляхом переведення прав за останнім договором купівлі-продажу, оскільки позивачі залишаються учасниками товариства й мають переважне право при укладанні кожного договору купівлі-продажу.

Оскільки стягувач уже відчужив спірну частку на користь третьої особи, що унеможлиблює здійснення переведення прав за договором, КГС ВС дійшов висновку, що в цьому разі в задоволенні позову необхідно було відмовити саме з підстав обрання позивачами способу захисту порушеного права, який хоч і передбачений законом, але, враховуючи конкретні обставини та права нових власників учасників, є не правильним.

Повний текст постанови КГС ВС від 14 червня 2022 року у справі № 904/4790/20 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/104747629; окрема думка судді КГС ВС за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/104747629.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо можливості оскарження повістки

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду на засіданні 08 вересня 2022 року у справі № 300/1263/22, провадження № К/990/15867/22, розглянув у порядку письмового провадження в касаційній інстанції справу за позовом ОСОБА_1 до начальника ІНФОРМАЦІЯ_1 про визнання протиправним та недійсним наказу, провадження по якій відкрито за касаційною скаргою ОСОБА_1 на ухвалу Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 21 березня 2022 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 14 червня 2022 року.

Позивач оскаржив до суду наказ про зобов'язання прибути до пункту збору відповідно до врученої повістки.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовилися відкрити провадження в справі, мотивуючи тим, що цей спір не належить до юрисдикції адміністративних судів, оскільки складення повістки не є рішенням чи дією суб'єкта владних повноважень у розумінні КАС України, а саме не існує публічно-правового спору.

Верховний Суд, переглянувши спір за касаційною скаргою позивача, залишив рішення судів попередніх інстанцій без змін з огляду на таке.

Згідно з п. 8 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 65 «Про загальну мобілізацію» місцевим органам виконавчої влади у взаємодії з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки доручено, зокрема, організувати та забезпечити у встановленому порядку своєчасне оповіщення і прибуття громадян, які призиваються на військову службу.

Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, виконуючи свої владні управлінські функції, здійснюють оповіщення громадян про виклик за розпорядженнями їхніх керівників. Саме собою оповіщення громадян про виклик оформлюється у вигляді повісток.

Повістка є лише засобом оповіщення військовозобов'язаної особи для її прибуття на вказану дату до територіального центру комплектування, форма якої визначена Порядком організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 921, та не має обов'язкового наслідку укладення контракту для проходження військової служби.

По суті, оскаржувана позивачем повістка, яка складена відповідачем на виконання законодавства з питань військового обов'язку та вручена позивачеві, не є рішенням чи дією суб'єкта владних повноважень у розумінні КАС України.

Обов'язок військовозобов'язаної особи з'явитися за викликом до відповідного територіального центру комплектування встановлений не оскаржуваною позивачем повісткою, а Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», у ч. 1 ст. 1 якого зазначено, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Наведене свідчить про відсутність порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод або інтересів позивача на момент його звернення до суду.

Суд також звернув увагу, що поняття «спір, який не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства» слід тлумачити в ширшому значенні, тобто як поняття, що стосується тих спорів, які не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, і тих, які взагалі не підлягають судовому розгляду.

Повний текст постанови Верховного Суду від 8 вересня 2022 року у справі № 300/1263/22 (провадження № К/990/15867/22) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106141195/.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо звільнення від сплати портового збору

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду на засіданні 05 жовтня 2022 року у справі № 640/3513/20, адміністративне провадження № К/9901/18131/21 К/9901/19592/21, розглянув у відкритому судовому засіданні касаційні скарги Міністерства інфраструктури України та Державного підприємства «Адміністрація морських портів України» на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 23.07.2020 та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 19.04.2021 у справі за позовом Приватного акціонерного товариства «Судноплавна компанія «Укррічфлот» до Міністерства інфраструктури України, третя особа без самостійних вимог Державне підприємство «Адміністрація морських портів України», про визнання протиправним та нечинним рішення в частині.

Звільнення від сплати канального збору не має дискримінаційного характеру і не покладає на позивача додаткових обтяжень фінансового характеру.

Такого висновку дійшов Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, переглянувши в касаційному порядку справу за позовом судноплавної компанії до Міністерства інфраструктури України. Позивач оскаржив до суду підпункт 2 п. 1 наказу Міністерства інфраструктури України від 25 червня 2019 року № 459, згідно з яким абз. 2 п. 3.5 розд. III Порядку справляння та розмірів ставок портових зборів (затвердженого наказом відповідача від 27 травня 2013 року № 316 «Про портові збори») викладено в новій редакції.

Задовольняючи позов, суди першої та апеляційної інстанцій, зокрема, виходили з того, що цим наказом створено дискримінаційні умови для господарської діяльності морських перевізників за ознакою (критерієм) заходу суден до іноземного порту (здійснення міжнародного плавання), необґрунтовано та протиправно встановлено для суден під Державним Прапором України з однаковими технічними характеристиками обмеження щодо заняття певним видом господарської діяльності, а саме — здійснення морського перевезення, що пов'язане з необхідністю заходу до іноземного порту (міжнародне плавання). Суди також дійшли вис-

новку, що наказ відповідача в оскаржуваній частині є таким, що містить ознаки дискримінації суб'єктів господарювання, недобросовісної конкуренції та таким, що обмежує право позивача на здійснення міжнародних перевезень.

Верховний Суд скасував ці рішення та ухвалив нове, яким відмовив у задоволенні позовних вимог з огляду на таке.

В абз. 2 п. 3.5 розд. III Порядку № 316 (в редакції до внесення змін наказом від 25 червня 2019 року № 459) передбачено звільнення від сплати канального збору суден, «які здійснюють плавання під Державним Прапором України внутрішніми водними шляхами в межах території України».

Наказом від 25 червня 2019 року № 459 запроваджено звільнення від сплати канального збору для суден, «які здійснюють каботажне плавання». Вимоги щодо осадки та класу суден для можливості звільнення від сплати канального збору змін не зазнали.

У порівнянні з попередньою, нова редакція абз. 2 п. 3.5 розд. III Порядку № 316 запровадила звільнення від сплати канального збору для всіх суден, які здійснюють каботажне плавання, незалежно від того, під прапором якої держави вони плавають (за умови відповідності їх вимогам щодо осадки та класу).

Таким чином, для всіх суден, зокрема і суден позивача, які відповідають вимогам щодо осадки та класу і які здійснюють каботажне плавання, запроваджено звільнення від сплати канального збору.

Водночас передбачений законом обов'язок зі сплати канального збору зберігся для всіх суден, які здійснюють міжнародні перевезення.

Такий поділ суден на ті, які звільняються від сплати канального збору і які не звільняються від його сплати, є чітким, з конкретно визначеними ознаками і свідчить про однакове поводження з боку держави в питанні справляння та звільнення від сплати канального збору.

При цьому таке звільнення стосується конкретно визначеної категорії суден, які належать різним судновласникам, і не стосується окремо взятих підприємств, що могло б поставити їх у привілейоване становище щодо інших суб'єктів господарювання.

Доводи позивача та висновки судів першої та апеляційної інстанцій про те, що оскаржуваний наказ не відповідає Морській доктрині України, суперечить національним інтересам України на морі, створюючи для українського судновласника, зокрема позивача, дискримінаційні умови при здійсненні міжнародних морських перевезень із заходом в іноземні порти, є безпідставними, оскільки запроваджені позивачем пільги зі сплати каналного збору стосуються виключно каботажних перевезень, які не передбачають заходу в іноземні порти. При цьому наказ відповідача не змінює порядок справляння каналного збору при міжнародних перевезеннях.

До того ж звільнення від сплати каналного збору запроваджено не за ознакою резидентства та приналежності судна до прапора держави, а за видом перевезень (каботажні, міжнародні), які визначені Кодексом торговельного мореплавства України і для яких встановлені окремі ставки каналного збору.

Приймаючи оскаржуваний наказ, відповідач нових обов'язкових платежів не запроваджував і додаткових фінансових обтяжень на судновласників, в тому числі позивача, не покладав.

Крім того, портові збори, різновидом яких є каналний збір, і обов'язок їх сплати судновласниками передбачено Кодексом торговельного мореплав-

ства України та Законом України «Про морські порти України», а відповідач уповноважений цим Законом лише на визначення їх розмірів та Порядку справляння.

Отже, прийняття відповідачем оскаржуваного наказу не вплинуло на обов'язки позивача зі сплати каналного збору в міжнародних перевезеннях, оскільки такі обов'язки на позивача покладено законом.

За таких обставин посилення позивача на обґрунтування своїх доводів на те, що внаслідок прийняття відповідачем оскаржуваного наказу він буде змушений сплачувати каналний збір, що, в свою чергу, збільшує собівартість перевезення та робить український товар (продукцію) менш конкурентоздатним на світовому ринку, є безпідставним.

Запровадження однакового підходу (однаково сприятливого) в питанні сплати каналного збору для суден, що плавають під Державним Прапором України, та суден, що плавають під іноземним прапором, відповідає положенням Угоди про асоціацію і Морській доктрині України.

Повний текст постанови Верховного Суду від 5 жовтня 2022 року у справі № 640/3513/20 (адміністративне провадження № К/9901/18131/21, К/9901/19592/21) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106716442.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо припинення громадянства України внаслідок його втрати через добровільне набуття громадянства іншої держави

Велика Палата Верховного Суду на засіданні 15 вересня 2022 року у справі № 9901/166/21, провадження № 11-183зі22, розглянула в судовому засіданні в режимі відеоконференції справу за позовом ОСОБА_1 до Президента України, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача — Державна міграційна служба України (далі — ДМСУ), про визнання протиправним та скасування Указу Президента України від 14 квітня 2021 року № 161/2021 у частині за апеляційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 23 грудня 2021 року.

Особа оскаржила у Верховному Суді як суді першої інстанції Указ Президента України «Про припинення громадянства» у частині втрати позивачем громадянства України.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду відмовив у задоволенні позову. Позивач оскаржив це рішення до Великої Палати ВС. За результатами розгляду справи ВП ВС апеляційну скаргу залишила без задоволення, а рішення КАС ВС — без змін.

Як констатувала Велика Палата ВС, ст. 4 Конституції України встановлено, що підстави припинення громадянства України визначаються законом. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про громадянство України»

громадянство України припиняється: 1) внаслідок виходу з громадянства України; 2) внаслідок втрати громадянства України; 3) за підставами, передбаченими міжнародними договорами України. Підстави для втрати громадянства України регламентовані в п. 1 ч. 1 ст. 19 цього Закону, і такою підставою є добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття.

Отже, **припинення громадянства України внаслідок його втрати через активні дії повнолітньої людини, спрямовані на набуття громадянства іншої держави, не є позбавленням громадянства України.**

Велика Палата ВС зауважила, що в адміністративних справах обов'язок щодо доказування правомірності рішення, дій чи бездіяльності покладається на відповідача, однак слід враховувати і вимоги ч. 1 ст. 77 КАС України, згідно з якою кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення. У зв'язку із цим з урахуванням вимоги таких принципів адміністративного судочинства, як змагальність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі, позивачеві було надано можливість обґрунтовано заперечити проти доводів та доказів відповідача і запропоновано надати свої докази та довести їх переконливість перед судом, зокрема у частині припинення громадянства Ізраїлю на дату прийняття оскаржуваного Указу. Позивач таких доказів не надав, тоді як відповідач свій обов'язок доказування правомірності оскаржуваного Указу належно виконав.

Факти та обставини, які стосуються припинення громадянства Ізраїлю, з огляду на доводи позивача, мали б бути відомими саме йому як особі, щодо якої такі існували чи існують та його стосувались чи стосуються. Обов'язок доказування факту припинення громадянства Ізраїлю (тобто спростування доводів від-

повідача про правомірність його Указу) лежав виключно на позивачеві. Але він цього обов'язку не виконав.

До того ж у позовній заяві позивач зазначив, що він добровільно звернувся із заявою про набуття громадянства Ізраїлю та внаслідок такого звернення набув його. За змістом п. 1 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про громадянство України» причини такого набуття не мають юридичного значення для оцінки правомірності видачі відповідачем оскаржуваного Указу. Втрата громадянства позивачем внаслідок добровільного набуття громадянства іншої держави свідчить про відсутність порушення ст. 7 Європейської конвенції про громадянство та ст. 8 Конвенції про скорочення безгромадянства, які ратифіковані Верховною Радою України.

ВП ВС також зазначила, що законодавство України є досить ліберальним щодо поновлення у громадянстві після його втрати. Так, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про громадянство України» громадянство України набувається внаслідок поновлення громадянства, порядок якого визначено ст. 10, і позивач може цим ефективним юридичним засобом скористатися.

З огляду на наведене дії відповідача щодо видання Указу в частині припинення громадянства України позивача не були свавільними та нераціональними, оскільки ґрунтувались на вимогах законодавства, були підтверджені доказами та в будь-якому випадку не були помилковими щодо фактів, зокрема факту добровільного набуття позивачем громадянства Ізраїлю та перебування в такому і, як наслідок, наявності підстав для видання зазначеного Указу.

Повний текст постанови Верховного Суду від 15 вересня 2022 року у справі № 9901/166/21 (провадження № 11-183ai22) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106660143.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо судового захисту похідного інтересу позивача в захисті порушеного права іншої особи

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду на засіданні 06 жовтня 2022 року у справі № 925/593/21 розглянув у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу товариства з обмеженою

відповідальністю «Укрлідербуд» на постанову Північного апеляційного господарського суду від 08.08.2022 за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Укрлідербуд» до товариства з обмеженою

відповідальністю «Компанія Креатив Імоті» та акціонерного товариства «Альфа-Банк» про визнання недійсним договору.

У справі № 925/593/21 товариство звернулося з позовом до компанії та банку про визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна. Товариство зазначало, що воно є кредитором банкрута з визнаними судом вимогами, які підлягають задоволенню в четверту чергу, а тому, на думку товариства, спірний договір купівлі-продажу нерухомого майна порушує його права як кредитора банкрута. Товариство вважало, що банк, укладаючи спірний договір, одночасно здійснив продаж вмонтованого в нерухоме майно рухомого майна (обладнання), яке є власністю банкрута й належить до його ліквідаційної маси, чим позбавив можливості отримати грошові кошти інших кредиторів банкрута, окрім банку.

Тобто в обґрунтування заявлених вимог позивач посилався на втрату боржником унаслідок укладення спірного правочину активів (рухомого майна), за рахунок яких мали бути задоволені вимоги кредиторів та які мали бути включені до ліквідаційної маси банкрута.

Рішенням Господарського суду Черкаської області позов задоволено повністю з посиланням на його обґрунтованість.

Постановою Північного апеляційного господарського суду рішення суду першої інстанції скасовано й ухвалено нове рішення про відмову в позові. Постанову мотивовано, серед іншого, тим, що позивач не є стороною спірного договору та не довів належними засобами доказування у встановленому ГПК України порядку порушення його прав і законних інтересів спірним договором. Вирішення питання формування ліквідаційної маси банкрута на стадії ліквідації віднесено до виключної компетенції ліквідатора.

Верховний Суд змінив постанову апеляційного господарського суду, виклавши її мотивувальну частину в редакції своєї постанови, та зазначив таке.

Позов у цій справі поданий кредитором фактично на захист інтересів боржника шляхом звернення до суду з вимогою про визнання договору купівлі-продажу нерухомого майна недійсним.

З огляду на приписи ч. 1 ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства саме ліквідатор із дня свого призначення, зокрема, вживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, що перебуває в третіх осіб.

Тож саме ліквідатор має право й зобов'язаний вчинити дії щодо повернення майна банкрута, що перебуває в третіх осіб, у його ліквідаційну масу, тоді як кредитор відповідно до положень КУЗПБ не наділений таким правом.

Водночас кредитор боржника може мати похідний інтерес у поверненні майна до ліквідаційної маси банкрута, який можливо реалізовувати в межах процедури банкрутства боржника, де ліквідація боржника здійснюється під контролем кредиторів, зокрема під контролем за вжитими ліквідатором заходами в ліквідаційній процедурі.

Це регулювання пояснено тим, що повноваженнями звертатися з відповідним позовом повинен наділятися той, хто не тільки має похідний інтерес у позові, а й володіє можливістю ефективно захищати права позивача. Таким суб'єктом у цьому випадку є ліквідатор банкрута. Натомість згідно з ч. 6 ст. 61 КУЗПБ учасники справи про банкрутство, права яких порушено діями (бездіяльністю) ліквідатора, можуть оскаржити такі дії (бездіяльність) до господарського суду.

У цій справі кредитор звернувся до суду з позовом, фактично поданим на захист інтересів боржника, адже, за твердженням позивача, внаслідок укладення спірного правочину з володіння боржника вибуло рухоме майно (обладнання) банкрута, що належить до ліквідаційної маси. Тобто наведене мало вплив насамперед на інтереси боржника, захист яких здійснюється в межах розгляду справи про банкрутство, а потім — на похідні від цього інтереси самого кредитора.

За ч. 1 ст. 2 ГПК України, завдання господарського судочинства — це справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, і розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Окрім цього, **не підлягає судовому захисту похідний інтерес позивача в захисті порушеного права іншої особи (постраждалого), оскільки судовому захисту підлягає саме порушене право останнього. Такий захист за участю позивача можливий лише за умови здійснення ним процесуального представництва постраждалого (у цьому випадку — боржника).**

Отже, позивач не довів порушення його права чи безпосереднього законного інтересу, а тому він є неналежним позивачем у цій справі, що є самостійною підставою для відмови в позові.

Повний текст постанови Верховного Суду від 6 жовтня 2022 року у справі № 925/593/21 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106636515.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо визначення моменту початку нарахування пені в податкових зобов'язаннях

Верховний Суд у складі судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду на засіданні 27 вересня 2022 року у справі № 380/7694/20, адміністративне провадження № К/990/9577/22, розглянув у порядку письмового провадження як суд касаційної інстанції справу № 380/7694/20 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «ЯРОФРУТ» до Головного управління ДПС у Львівській області про визнання протиправною і скасування вимоги, зобов'язання вчинити дії, провадження у якій відкрито за касаційною скаргою Головного управління ДПС у Львівській області, утвореного як відокремлений підрозділ Державної податкової служби України, на рішення Львівського окружного адміністративного суду від 22 грудня 2020 року та постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду від 15 березня 2022 року.

Товариство з обмеженою відповідальністю просило суд визнати протиправною і скасувати податкову вимогу обласного департаменту ГУ Державної податкової служби України, зобов'язати здійснити коригування даних інтегрованої картки платника та визнати протиправними рішення і дії щодо зарахування грошових коштів на рахунок погашення пені з податку на прибуток приватних підприємств.

Нарахування податковим органом пені в сумі 331 482,07 грн відбулося за весь період заниження податкового зобов'язання після закінчення процедури судового оскарження податкового повідомлення-рішення на ту частину грошових зобов'язань з податку на прибуток підприємств, яку суд визнав правомірною. Сама сума пені й відображена в оскарженій податковій вимозі від 6 липня 2020 року та в даних інтегрованої картки платника, а згодом у рахунок її погашення по-

датковий орган відповідно до п. 87.9 ст. 87 ПК України зарахував поточні платежі позивача з податку на прибуток за другий квартал 2020 року в сумі 63 000 грн, які були сплачені 19 серпня 2020 року.

Суди попередніх інстанцій повністю задовольнили позов, дійшовши висновку, що сплата грошових зобов'язань протягом десяти днів з дня отримання нового податкового повідомлення-рішення, прийнятого після судового оскарження на зменшену за рішенням суду суму грошового зобов'язання, звільняє платника від відповідальності у вигляді пені.

Верховний Суд у складі колегії суддів судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів Касаційного адміністративного суду скасував ці рішення та ухвалив нове, яким відмовив у задоволенні позовних вимог з огляду на таке.

Податкове зобов'язання є грошовим виразом наявного у платника, зокрема податкового агента, податкового обов'язку зі сплати податку, виникнення, а також порядок та строки сплати якого обумовлені нормами податкового законодавства.

До складу суми грошового зобов'язання включається як сума податкового зобов'язання, так і сума штрафної (фінансової) санкції, якщо податкове законодавство передбачає її застосування. Виникнення у платника обов'язку зі сплати грошового зобов'язання зумовлене встановленням податковим органом порушення платником вимог податкового законодавства, що призвело до заниження податкових зобов'язань. Внаслідок цього податковий орган приймає рішення про донарахування сум відповідного податкового зобов'язання та/або застосування штрафної (фінансової) санкції.

Якщо податкове зобов'язання виникає згідно з податковим законодавством, яким встановлено розмір, порядок і строк його сплати, то на підставі прийнятого

податковим органом відповідного рішення про нарахування у зв'язку із встановленням факту несплати податку у платника виникає грошове зобов'язання, яке підлягає сплаті у встановлений п. 57.3 ст. 57 ПК України строк після його узгодження. Грошові зобов'язання підлягають сплаті протягом десяти днів саме з дня їх узгодження, а не отримання нового податкового повідомлення-рішення, яким за результатами судового оскарження фактично фіксується сума узгодженого грошового зобов'язання, правомірність нарахування якого підтверджена судом.

Лексичний і логічний аналізи підпункту 129.1.1 п. 129.1 ст. 129 ПК України в редакції, чинній з 1 січня 2017 року, дають підстави для висновку, що початок нарахування пені пов'язаний зі впливом граничного строку сплати платником податків податкового зобов'язання, яке мало бути виконане, якби платник податків не порушив норми податкового законодавства і не занижив його у відповідний період. Тобто нарахування пені розпочинається з першого робочого дня, наступного за останнім днем граничного строку сплати платником

податків цього зобов'язання за відповідний податковий (звітний) період, щодо якого виявлено заниження, та за весь період заниження (у тому числі за період адміністративного та/або судового оскарження).

Пеня на підставі п. 129.1 ст. 129 ПК України нараховується в обов'язковому порядку відповідно до ПК України й за встановленою ним формулою і не обумовлюється прийняттям контролюючим органом жодних додаткових рішень.

З урахуванням вимог п. 129.2 ст. 129 ПК України в разі залишення без змін за результатами судового оскарження частини нарахованого контролюючим органом грошового зобов'язання пеня, нарахована за несплату такого, підлягає сплаті та відображається в ІКП платника податку за весь період заниження такого зобов'язання, в тому числі й за період адміністративного та/або судового оскарження.

Повний текст постанови Верховного Суду від 27 вересня 2022 року у справі № 380/7694/20 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL : reyestr.court.gov.ua/Review/106515961.

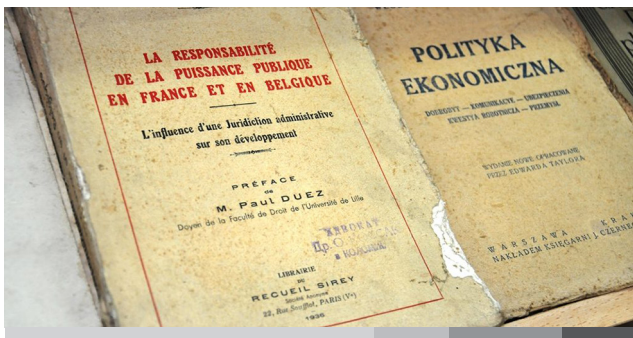
У МУЗЕЙ АДВОКАТУРИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ПЕРЕДАНО УНІКАЛЬНУ ПРАВНИЧУ БІБЛІОТЕКУ АДВОКАТА ОЛЕКСИ КОССАКА

У День Покрови 14 жовтня 2022 р. відбулося урочисте передання правничої бібліотеки відомого адвоката Коломийщини Олексі Коссака у Кабінет-музей адвокатури Івано-Франківщини, а також у бібліотеку Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, на базі якого відкрито музей адвокатури.

Презентував і передав бібліотеку онук адвоката Олексі Коссака, юрист, українознавець, викладач Івано-Франківського обласного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій **Богдан Волошинський**.

В урочистостях взяли участь Ректор Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника Ігор Цепенда, директор Наукової бібліотеки Роман Дзумедзей, голова Ради адвокатів Івано-Франківської області Світлана Петрова, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету Микола Кравчук, викладачі та студенти Юридичного інституту.

Вітального листа учасникам заходу надіслала **Керівник Центру досліджень адвокатури і права, проректор Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України Ірина Василик**.

«У цей святковий День Покрови Пресвятої Богородиці, в день захисників і захисниць України, які боронять сьогодні нашу землю, адвокатура також вносить свій посильний внесок на юридичному, а також і на освітньому фронті. Саме сьогодні відбувається передання книгозбірні і наукової спадщини відомого адвоката Олексі Коссака до Кабінету-музею історії адвокатури Івано-Франківщини та у бібліотеку Юридичного Інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Олексі Коссака — яскравий представник «адвокатської доби», випускник юридичного факультету Львівського університету, доктор права, адвокат, володів сімома мовами, займався науковою діяльністю. Адвокатську діяльність проводив на Івано-Франківщині, відкрив власну адвокатську канцелярію у Коломиї. Був адвокатом у гучних політичних процесах 30-х років ХХ ст., в тому числі захисником у судовому процесі відомої організації «Пласт», захищав священників Української греко-католицької церкви, звинувачених у використанні української мови, був на захисті прав української мови у судівництві.

У громадській діяльності адвокат Олексі Коссака був активним діячем і меценатом майже усіх національно-патріотичних організацій, що діяли в Коломиї, зокрема товариств «Просвіта», «Рідна Школа», Національного музею у Львові, вів їх юридичний супровід,

а також був активним членом Союзу Українських Адвокатів, заснованого у 1923 р. у Львові.

Адвокат Олекса Коссака зібрав доволі велику книгозбірню, яку залишив своїм нащадкам, заповідаючи використовувати її на благо української освіти і науки, підготовки молодого покоління юристів.

Знаково, що передає цю спадщину його онук, правник Богдан Волошинський, який є активним учасником Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України», який реалізовує Центр досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України. І знаково, що наукова спадщина і книгозбірня адвоката Олекси Коссака тепер знаходиться у бібліотеці та Кабінеті-Музеї історії адвокатури Івано-Франківщини Юридичного Інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, який НААУ відкрила спільно з Радою адвокатів Івано-Франківської області чотири роки тому. Незабаром експозиція музею поповниться стендом про життя і діяльність адвоката Олекси Коссака.

Книгозбірня налічує 218 книг, в тому числі раритетних книг з права німецькою, французькою, польською мовами, політико-правові видання, юридичні видання міжвоєнного періоду, українські правничі посібники, юридичні енциклопедії, картотеки тощо. Ці книги стануть у нагоді як студентам для написання курсових і магістерських робіт, для викладачів і науковців для наукових досліджень, а також для адвокатів у професійній діяльності.

Висловлюю щиро вдячність пану Богдану Волошинському, юристу, члену Національної спілки краєзнавців України, а також активному учаснику нашого Проєкту «Історія адвокатури України» за наукові дослідження та ініціативу передачі книгозбірні свого дідуся у Музей адвокатури Івано-Франківщини.

Щиро дякую Ректору Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, керівництву Юридичного Інституту та Раді адвокатів Івано-Франківської області за активну співпрацю і гарний при-

клад взаємодії щодо вшанування пам'яті провідних українських адвокатів» — **йдеться у вітальному листі Ірини Василик.**

У своїй промові **Голова Ради Івано-Франківської області Світлана Петрова зазначила:** «У такий важливий день Рада адвокатів Івано-Франківської області має велику приємність долучитися до важливої справи — вшанування пам'яті адвоката Олекси Коссака і передачі його наукової спадщини до Кабінету-музею історії адвокатури Івано-Франківщини, який ми разом відкривали кілька років тому.

Між НААУ, Радою адвокатів Івано-Франківської області та Юридичним Інститутом Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника підписаний меморандум про співпрацю і сьогоднішня подія — це ще один результат такої взаємодії.

Вперше сьогодні, саме на Івано-Франківщині, відбувається передача наукової спадщини провідного нашого адвоката, громадсько-політичного діяча Коломийщини. І вдвічі приємно, що спадщину адвоката, свого дідуся, передає нам його онук, юрист за фахом, пан Богдан Волошинський.

Бібліотека адвоката Олекси Коссака, яку передано сьогодні, стане у нагоді нашим студентам, викладачам у дослідженні історії адвокатури і права, а також і нашим адвокатам.

Центр досліджень адвокатури і права НААУ та Рада адвокатів Івано-Франківської області підготують і окремо подарують до Кабінету-Музею окремий освітній стенд про адвоката Олексу Коссака, який доповнить сьогоднішню експозицію.

Таким чином і надалі співпрацюватимемо із Інститутом щодо вшанування пам'яті про наших колег — відомих адвокатів Івано-Франківщини, а також наші адвокати долучатимуться до навчального процесу і підготовки майбутніх адвокатів» — **наголосила Світлана Петрова.**